XVI. évfolyam. 1905. 5/787. szám.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
Egész évre ... ... kor. 20.—
Félévre ... ... » 10.—
Negyedévre ... ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST,
VIII., Rökk Szilárd-utcza 18. sz

Hirdetések felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatnak vissza

Budapest, január hó 29.

Krónika.

I.

Történelem.

— *január 27.*

A csütörtöki havas januári nap sokáig emlékezetes lesz Magyarországon. Akik végignéztük tarka eseményeit, egy darab világtörténelmet láttunk s nemcsak a magunk, de az utódok memóriájának is kötelesek vagyunk megőrizni. A kavargó hópelyhek mögött egy büszke gálya dereka roppant ketté s a tarka kakastollak, e vidám álarczosbálszerü jelvények, egy hatalmas párt szemfödelévé változtak.

Az ember, ha e mellett hazafi is, megilletődéssel kell, hogy az eseményeket vizsgálgassa, az iró azonban próbléma elé van állitva és nem tudja mit, csináljon a témakonglomerátummal: fenséges szózatot avagy croquist irjon róla. Maga az ügy fölötte komoly és nagystilü, akik pedig csinálják, aprók és nevetségesek s ugyanilyen a megnyilatkozásuk is. Hogy választási hasonlatokban utazzam, a kép olyan, mint mikor egy hatalmas, zordon ember kappanhangon szólal meg, vagy mintha Napoleon ujra feltámadva, egy durákot játszana velünk.

Bele látunk a világtörténelembe és kérdjük: ugyanilyen volt, amikor Hannibal megindult a rómaiak ellen, mikor a francziák kikiáltották a forradalmat, avagy midőn Attila összemérte erejét Aetiussal? Valószinü, hogy akkor is hordó tetején szónokoltak az emberek és hat koronával megfizetett agitátorok toborozták a hiveket. Emberek voltunk ma is, akkor is s nem a fenségest választja el hajszál a nevetségestől, hanem a nevetségest hajszál a fenségestől.

Csöndes szobámnak ablakaiból nézem a tömérdek embert, aki a danse macabret járja. Ismerem legtöbbjét közelről, ki nem ér egy hajitófát, kinek a tudása nem jelent 50 krajczárt, kinek a jellemét nem cserélném el a viczeházmesteremével, de ma valamennyien megnőttek, megizmosodtak és csinálják a világtörténelmet. Eh! nem lehet, nem szabad ezekről az emberekről komolyan irni, a toll kiugrik a kezemből s irói hitem mélységes megvetést érez. Itt csak a humor fegyverével lehet dolgozni s csak szatirát lehet vinni.

De mikor meg akarom rajzolni a történelem piszkos hálószobájának rajzát, mégis gondolkodva állok meg s magamban keresem a hibát, mint sok más polgártársam, akiket az események megdöbbentenek. Pár nap mulva lebontják a kortestanyák deszkafalait, elszáll a bor gőze, a csőcselék visszavonul oduiba és kialakul a félelmes helyzet, amely a szabadelvüpárt bukását jelenti. Tiz év mulva már a mult patinája fogja be az alakokat, ötven év mulva pedig világtörténelem lesz a ködös januáriusi délutánból, amelyen ma még talán mosolygunk.

Isteni naiv ez a mi magyar népünk, ez az egyetlen megnyugtató momentum. Oda áll a könyvágens, a zugprókátor, a tánczrendező, a csizmadia, a kalandor, mit tudom én ki, és feltüzvén a piros tollat, egy párat kurjant, egyszerre megindulnak a józan néma tanyák, a kérges tenyerü munkásemberek, a hallgatag földmivesek és vérüket készek ontani azért, akinek az egész vére, hite, tudása nem éri meg, hogy egy villamos gombot megnyomjunk érette. Micsoda szinarany lélek kell ehhez, mennyi egyszerüség, tisztesség és bizalom az egyéni jóravalóságában. Megbecsülni, megkönnyezni való ez az isteni tudatlanság, ez a gyermeteg, jószivü kedély, amelynél különb nincs az egész világon. A magyarság soha nem ragyogott ilyen puritán fényben s a nép soha fenségesebb nem volt, mikor nevetségessé tette magát.

Megnyugtató ez a hit, mert látjuk, hogy a nemzetben van még hangulat, erő, sziv és lélek s ha igazán támad egykor egy nagy ügy, életet és vért áldozó emberekre bátran lehet számitani. Az erő meg van, csak a kinyilatkoztatása volt helytelen, aminthogy erős a vásári birkozó, vagy a pocsolyába fekvő bivaly is. Több energia és elhatározottság Napoleonban sem volt s akár iszapban feküdni, akár a világot meghóditani óhajtani, ebből a szempontból megitélve tulajdonképen mindegy. Hinni tudni: ez éltetője minden nemzetnek s hogy milyen mértékben van meg a magyarban, az mutatja, hogy évszázadokon keresztül visszaéltek vele s mégsem fogyott.

Ám, ha ennek az apoteózisnek örülünk is, azért nem lehet elhallgatnunk, hogy a nép isteni naivsága csak vezérlő csillagának köszönheti, hogy baj nélkül meguszta az idők árját. Ilyen kevés disztinkczióval és óvatossággal járni a történelem mesgyéit a veszedelemmel határos s ravász és hideg nemzetek közé ékelve, szinte csoda: a magyarság hogyan tudta magát országos csapásoktól megóvni, hogyan tudott fennmaradni és életerőben virulni? Hogyan tudta kiállani a szomszédos országok konkurrencziáját, hogyan kerülte el a romlásba vezető utakat és főként hogyan van, hogy a végtelen naivságát még kárára sem használták ki? Ez a kérdés eldöntetlen, de aggodalmat kelt mindazokban, akik előre néznek és az eseményeket mérlegelni szeretik.

De még egy szomoru következménye lesz annak, hogy a januáriusi napon a nemzet belső életébe láttunk s ennek kára százszorta nagyobb annál, hogy ha esetleg vigéczek és ágensek kerülnek a parlamentbe. Mit szóljon az, aki a békés munka embere, aki szellemi fölényben van, akinek karaktere kristálytiszta, aki a tudás nehéz utait járja, mikor fölöttük hallgatólag napirendre tér a nép s vakon felül azoknak, akik a szájukat a homlokukon hordják? Lehet-e várni, hogy valakinek kedve lesz a jövőben dolgozni, tanulni, haladni, mikor az orruk alá dörzsöljük, hogy kulacscsal a kézben, a hon-hazával az ajkon és prolongálatlan váltókkal a zsebben százszor könnyebben lehet előre furakodni, mint évtizedek verejtékes törekvésével? Ki fog ezentul hinni a komoly czéloknak, ki fog iróasztala, górcsöve, könyvei fölé görnyedni, ha észreveszi, hogy zászlógyárakon át rövidebb és kényelmesebb az ut?

Az 1905-ik évi választásoknak ez a szörnyü tanulsága s ezt tovább fogjuk érezni, mintha százezer csendőr csinálta volna meg a mandátumokat. Akiben még kevéssé meg volt is a hajlandóság komolyan előreiparkodni, s tudással és tehetséggel szolgálni a nemzetet, el fogja dobni a tollat, a szerszámot, a könyvet és maga is fölugrik a boroshordó tetejére, hogy a nép apja lehessen. Ma még nem érezzük a választás következményeit és mosolygunk rajta, hogy ilyen tánczot járattak a nemzettel, de egy évtized mulva itt is patina fog képződni s ötven év mulva ebből is történelem lesz: a strébersége, a könnyelmüség és a csapnivalóság históriája, amelynek betüit talán egy évezred se tudja eltörülni.

Syrion.

II.

Minoritás.

— *jan. 27.*

Tegyünk félre minden nagyképüséget és valljuk be innen is, túlnan is: a csütörtöki nap eredménye meglepett és megrőkönyitett valamennyiünket. Nincs az a vén asszony és nincs az a bizonyos mindentudó aki elég szemérmetlen volna és mondani merné: előre tudtam! A prognostikonok az ellenzéken is csak abba lyukadtak ki, hogy meg fogja tartani kerületeit és embereit és ezt mondván is azt hitte, hogy renommiroz, a kormánypárti politikusok pedig, akik szintén minden optimizmus nélkül mentek a kerületekbe, most inkább meglepetten, mint megijedve néznek körül: ki hitte volna?

Való tény, hogy a harminczesztendős szabadelvüpárt éppen akkor, mikor valóban akczióképes, kezdeményező és meggyőződéses volt, a választáson annyira megtizedelődött, hogy nemcsak legnevezetesebb tagjait vesztette el, hanem numerikus erejét is. A szabadelvüpárt és a többség, ami eddig szinonim fogalom volt, most ketté oszlott. A legtekintélyesebb többségből a legtekintélyesebb minoritás lett s alkotmányos fogalmak szerint ennek a ténynek immár le kell vonni az alkotmányos konzekvencziáit.

Csakhogy éppen ez a bajos, szinte lehetetlen. Az ellentmondások és politikai nehézségek egész tömegével állunk szemben. Kisebbségbe jutott a szabadelvüpárt, de nem bukott meg a liberalizmus. Hiszen számbelileg is erősebb minden egyes más politikai pártnál s a disszidensek, akiknek nagy része van a szabadelvüpárt kisebbségben maradásához, maguk is liberálisak. Ez a választás felelet Tisza István kérdésére: helyesli-e a nemzet az ő házszabályreviziós politikáját? Ám a tagadó felelet egyszersmind kihat arra is, amire a nemzet nem akart tagadó feleletet adni: helytelenitette a szabadelvü politikát is. Már most az igazi értelem szerint Tisza Istvánnak vissza kell vonulnia a házszabályrevizióval, de a kormánypolitikának meg kell maradnia az eddigi alapon. Csakhogy nem maradhat meg, mert numerikusan nincs meg a többség és tisztán elvi alapon össze nem hozható. Hiszen ha a disszidensek csatlakoznának is a szabadelvüpárthoz, akkor sincsenek elegen, sőt ha a Bánffy-csoportot is belevonnák — kérdés, hogy ez lehetséges-e — akkor is csak az ellenzékkel áll szemben, de többé nem a kisebbséggel.

Viszont az a másik konzekvenczia sem vonható le, amely normális körülmények között magától értetődő volna. Ez pedig a mostani ellenzéknek a kormányalakitással való megbizatása. Igen, de a kormányalakitás esetére ott sincs többség. A választások visszautasitották Tisza István politikáját anélkül, hogy egy más politikai irányt acceptáltak volna. Hiszen minden politikai elv és programm ebben a választásban föl volt függesztve, az ellenzék egyetlen koaliczióba állt össze, tisztán csak azzal a közös czéllal, hogy a házszabályreviziót Tisza Istvánnal szemben meggátolják. Ez azonban, amennyire alkalmas volt Tisza megbuktatására, annyira gátjául szolgál a további fejleményeknek. Mert választás után is csak abban egyezhetnek meg, hogy november 18-ika törvénysértés volt s hogy helyre kell állitani a jogfolytonosságot, minden egyébben pedig — s most ez a minden egyéb a fő — a 48-as párt nem mehet a néppárttal, a néppárt nem mehet Bánffyval. Ha pedig mégis mennének: az ellenzék zöme függetlenségi s vagy az ő elveiknek kellene legnagyobb mértékben érvényesülniök vagy pedig a legnagyobb pártnak kellene a legnagyobb mértékben elveit megtagadnia.

Látnivaló ebből, hogy a választáson eldőlt, még pedig Tisza István hátrányára, az aktuális kérdés, de a bonyodalom voltaképpen csak most kezdődik s megoldása tisztán politikai és elvi alapon szinte lehetetlen. S ezért gondolom, hogy az ellenzéknek, különösen Kossuthéknak és Andrássyéknak nagy okuk van sokallani az áldást, mert valamivel kevesebb *többet ért volna nekik*. Ha a szabadelvü párt megtartja, legalább a disszidensek hozzászámitásával, kormányképességét, akkor bukik a revizió s elérték azt, amit elérni akartak: Tisza megbuktatását. Igy azonban maguk sem tudnak mit csinálni s el kell ismerniök, hogy az eddigi többség megbukott, anélkül, hogy más támadt volna. Másutt, más körülmények között koalicziós kabinet volna a megoldás, csakhogy ebben az esetben a koaliczióból éppen a leghatalmasabb ellenzéki párt esnék ki, mert 48-as 67-es koalicziót éppenséggel nem lehetséges. Viszont, hogy ennek a koalicziónak a főereje a legyőzött ellenfél, a szabadelvüpárt legyen, ugyancsak olyan föltevés, mely egyszerüen csuffá teszi a parlamenti váltógazdaságot, melynek most kellene megszületnie. Akik tehát

a helyzet uraivá lettek, azoknak nagy okuk van óhajtani, bár ne volnának a helyzet urai s bizony, ha rajtuk állana, szivesen visszacsinálnák győzelmüket, mely valóságos slamasztikájukká lett.

De ha az urak maguk közt tudnának valamely személyes megoldást találni, — a dolgok mai állása szerint ezt is kizártnak látom — számolniok kell azzal, hogy minden képzelhető megoldás a nemzet politikai irányával okvetetlenül ellenkeznék. Furcsa, de ugy van: a választásokból kikerült győztes csak a nemzeti akarat ellen csinálhatna kormánypolitikát. S ha a szabadelvüpárt megmarad kompakt egységében is, vagy az ellenzékre megy, sokkal nagyobb joggal vitathatja, hogy az uj többség nem képviseli a nemzet többségét s hogy a nemzeti többség politikai akaratát ők fejezik ki.

Ebből pedig — logikus megoldásul — csak egy következhetik. A nemzet nyilatkozott a Tisza István politikájáról, kimondván, hogy nem kell neki. Most pedig nyilatkoznia kellene pozitiv irányban, hogy hát milyen politika *kell neki?* Az ellenzéki koáliczió győzött azzal, hogy pártpolitikai programmját felfüggesztette, most ismét sikra kellene szállania elvi alapon, akár az eddigi, akár uj alapon, de valamelyes olyan programm számára kell megszerezni a nemzet hozzájárulását, mely uj kormány alakitására feljogositja. Az uj választás, mely azonban nem korrigálhatja többé a házszabályrevizióra adott verdiktet, politikailag szerintem kikerülhetetlen, különben az ország politikailag gazdátlan marad s a további működésre a parlament még képtelenebb lenne, mint eddig volt. Az uj választáson aztán már nem az lenne a kérdés, hogy érvényes-e a lex Dániel, mert az most már illetékesen le van szavazva, anélkül, hogy annak eredeti mivoltát csorbitaná, hanem az, ami eddig volt: liberális és hatvanhetes vagy reakczionális, konzervativ, soviniszta, klerikális és negyvennyolczas politika felel-e meg a nemzet többségének. S akkor lehetséges, hogy a szabadelvüpárt visszakapja többségét, ha pedig nem: akkor legalább tudjuk, hogy Tisza Istvánnal megbukott a szabadelvüpárt és a szabadelvüpárttal a szabadelvü politika is.

Kóbor Tamás.

Dal.

Selyem fátyollal boritom le lantom
S ugy pengetem ki rajta ezt a dalt:
Egy rózsaszállal, sóhajszerü hangon,
E nagy világon, hogy csupán — te halld.

Vagy te se *halld* — hanem álmodva, sejtve,
Csak öntudatlan vegye be szived:
Mint amikor csukott virágkehelybe
A harmat könnye lopva bepereg.

S ugy reszkessen a sziveden keresztül
Egy pillanatra a nevem csupán:
Mint ahogyan a tó vize megrezdül
A hattyu könnyü szárnyai után...

Jörgné Draskóczy Ilma.

Uj tipusok.

Irta: KAFFKA MARGIT.

Hatan voltak már itthon, — az egyetemre járó leányok rögtönzött kis kollégiumának a növendékei. Kimenőnapjuk volt s ilyenkor a nagyváros legkülönbözőbb társaságaiban töltötték a decemberi estét, — hogy diskrét pletykákkal, futtában elkapdosott benyomásokkal, irodalmi hirekkel, vagy kulisszatitkokkal megterhelve kerüljenek össze megint. És mig itt a megkésett vacsorához hivó csengetyűszóra várnak; — megbeszélik, feldolgozzák a lelkükben, kiszinesitik a fantáziájukban azt a sokrétű, zavaros képét egy nyüzsgő, konglomerát életnek, — nézvén azt a vidékről felszármazottak naiv megbotránkozásával, az elzárt élet kiváncsiságával, vagy eszes és finom asszonyi lelkek biztos itéletével, de mindig ugy, hogy egy kicsikét *föléje* képzelték magukat mindezeknek, pedig csak, — egyelőre: *kivül* estek rajtuk.

A tintafoltos nappaliban, amelyik egyuttal tanulószoba és a fizikai kisérletek helye is volt, — poros lexikonok, törött fülü lombikok és egy ócska sálakba göngyölt, kedélyes, öreg csontváz társaságában, — sokszor támadtak furcsa, mély és mégis harmóniátlan ötletek a szintugy mély és harmóniátlan életről és a cigarettfüstös, parfümillatos légbe röppenve, — mintha küzködve lebegnének, szikrázva pattannának szét ezek a tépett és szomoru leány-gondolatok, — amikor annyi igyekezet ellenére is finomak maradtak — és szubjektivek, — mint az egész asszonyi élet.

Hatan voltak csak együtt azok közül, akiket az ország minden részéből elsőknek hajtottak fel a szükség, a nagyravágyás, a tehetség vagy a boldogtalanság, — tanulni, tanulni. Ezek husz-huszonöt évesek mindannyian, — még nem a rendes úton holmi tantervek szabványos létrafokain át jutottak fel ide, hanem hirtelen elhatározással, rendszertelen vagy hézagos tudással, de öngyilkos türelmetlenséggel akarva mindent, mindent az uj eszménynek szentelni. Amint igy, — hanyag és kissé affektáltan festői pózokban ültek, heverésztek az asztalok, padok tetején, minden közös és különös sajátosságuk szinte látszóan fölöttük lebegett. A jellegzetesség nimbusa külön, ez érett és kedves fők felett.

Bózsi ült középen, a csodaszőke baba-lány, — azaz: piros empire-ruhájában, mint egy százfodru, tömzsi mákvirág hempergett inkább a poros asztalon és a Mária ölébe hajtotta bóbitás fejét. Mária mellette ült. Komoly arczu, nádszálegyenes leány volt, — vagy három évvel idősebb nála. Ezek ketten még a kolostoriskolából ismerték egymást. Akkor fejlődött köztük az a furcsa, hihetetlen és mégis meglevő viszony, amire mind visszaemlékezhetnek a fiatal asszonyok, — boldog kismamák, akik hamarosan főkötő alá kerültek a kolostori nevelés után. Félig fanatikus áhitat, félig a titokzatos sejtése, az eszményités vágya és az érzelmek szomjusága e hazulról elkerült gyerekszivekben, — ki tudja, melyik szüli e szokást, — de igaz és általános, az élet fő mozgató eleme a leányinternátusok belső. vizcsepp-világában. Abból áll, hogy minden kis leány »ideál«-t választ magának az apáczajelöltek vagy a nagyobb növendékek közül és környezi a lovagapród rajongásával, a jövendő, szerelmes asszony önfeláldozásával, de alig merve megközeliteni, ha csak egy szóváltással is. Az ideálok pedig »keményszivüek és hidegek«, de azért egy profán vállveregetéssel, reális pajtáskodás szavával a világért sem szüntetnék meg ezt az imádatos tiszteletet. Ez már — tisztán asszonyi hajlam.

Igy »imádta« akkoriban a szőke Bózsi a komoly Máriát. Aztán elkerültek messze, haza, vagyonos szüleik-

hez és amugy eladó-lány módjára báloztak végig nehány farsangot. A tanuláshoz — egymásról mit se tudva — egy időben foghattak ujra hozzá, mikor Mária visszaküldte a gyűrűt a második vőlegényének, Bózsinak pedig elhaltak a szülei s a gyámjához, — szomoru, rideg, pusztai házba — semmi kedve nem volt költözködni. Itt azután találkoztak és hangosan kaczagva ölelgették meg egymást. Azóta Mária valami komoly, anyai gyöngédséggel őrködik a szeszélyes, makacs czicza fölött.

Most középen ültek és a többi közül még ketten voltak a közelükben, a reformruhák ujszerü testtartásával, — szinte térdükig görnyesztve szép, gondosan fésült fejüket. Erzsébet volt az egyik, barna, telt és viruló, akinek pompásan állott a fekete, nyakig begombolt és diszitetlen köntöse, a másik Sára, a kigyómozgásu szép zsidó leány. Ez másik oldalt ült és átnyulva az asztalon, az orvosnövendék szakértelmével fogta át és a nő izlésével méregette a Bózsi feketeharisnyás, gyönyörü bokáját, amely fesztelenül nyult ki a piros fodrok közül. Most ő beszélt — Bózsi!

— Lássátok, — mondta — igazán nem irigylem őket. A szegény leányokat, akik semmi egyebek se — csakhogy épen »leányok«. Ez szép, poétikus, de nagyon szomoru állapot lehet, úgy például holmi szerelmi csalódások idején. Mi akkor előkeressük megint a jegyzeteinket, egy kicsit elbolonditjuk, körülbástyázzuk magunkat, amig elmulnak a válságos idők. De gondoljátok el, — azok a szegények, — a szalonjuk nippjeit törülgetik olyankor, meg csipkebetétet horgolnak.

— Honnan hoztál ma ennyi bölcseséget? — kérdezte Erzsébet.

— A nagynénémnél volt zsúr — —

— És ott volt a nagynéném unokaöcscse, — ingerkedett a másik.

— Hagyd el. Ugy megsirattam ma egy leányt, egy egészen idegen leányt. A unokatestvérem beszélt róla. Ez a hóbortos nagy, fiu évek óta küzködik érte odafenn és most egyszerre rájött, hogy nem szereti, mégsem szereti. És megszakit vele minden érintkezést. Pedig annyit beszéltem a lelkére, igazán minden ékesszólásommal, — ennyire csak a magam dolga szokott érdekelni. Ugy szeretném megsimogatni azt a leányt.

— Te, — mondta Mária és aggódva simogatta a Bózsi haját — én azt hiszem, hogy gonosz az a fiu.

— Semmiképen, — csattant fel az — nem gonosz. Kicsit dekadens gondolkozásu lehet, léha modoru, hóbortos (és mind halkabban, gondolkodóbban mondta), de hát mit tehet róla? Ő sohasem hazudott. Amit mondott *annak*, igazán mondta *akkor*. Mit tehet róla, hogy elmult. Aztán meg (és a Mária kezébe temette bolondos, szép kis fejét), aztán meg, ma neki, holnap nekem.

— Régen tudom, hogy szereted, — mormogta Erzsébet — ő is szeret. Csak azt nem tudom, mit okoskodtok. Ő végzett ember, neked vagyonod van és nem való vagy ide. Asszonynak való vagy, párnás, kicsi fészekbe, szép holmik közé — és hogy beczézzenek.

— Eh, — semmi, — nem igaz! Mi ketten, tudod, sohasem érdekelhetjük egymást *ugy*. Nem ébresztünk egymásban illuziót, az együttlétünk csupa guny, sivárság és filozofálás. Ha néha, lámpagyujtás előtt, — becsületesek és egyszerüek vagyunk egy kicsit, már ugy fél mindegyik a másiknak a csuf, czinikus kaczagásától, hogy igyekszik megelőzni a másikat — előbb kaczagni. Ugy hajszoljuk egymást a profanizálásba, — pedig ez rossz. És a szerelmet is megtárgyaltuk már, — orvosi, társadalmi, nevelési, meg minden szempontból. Pfuj!

Csend volt. Csak Mária susogta halkan: kis bolond, — bolondom!

— Nevetséges vagy! — vélte aztán Erzsébet. — Lássátok, ezért mondom én, hogy egészségtelen, kifacsart lelkek vagyunk. Dolgozóméhek, akikben visszafejlődött a köpü királynőjének a fajbeli nemessége. A Bózsi helyén, lám, akármelyik falumbeli csirke-kisasszony okosabban csinálta volna a dolgát.

— És te? — kérdezte tőle Sára.

— Mit... én?

— Miért nem mentél férjhez ahhoz az okosképü kis professzorhoz, aki a nyáron akart?

— Az más! Nem akarom ráfogni, hogy a Mariska hugom miatt egészen, —. de azért is. A kis leánynak első szerelme — és boldoggá teszi, — olyan szerény kis gazdasszony. A nyáron még én is tudtam volna olyan lenni, — de ahhoz másforma ember kellene mégis, — hogy a kedvéért. És most már, — nem is tudnánk mi többé ugy, derülten tenni-venni a mázas csuprok és bádogsütők közt, eseménytelen, egyforma napokon át.

És Sára mondta:

— Megmérgez minket ez az élet, a sok elmélet, a betü. Hidd el, hogy ép ugy vadásszuk az élet finomságait, süritett és izgalmas gyönyörüségeket, mint ez az egész bolond nagy város ott kinn. Csak ép hogy mi a könyveinkből, a mesterségünkből idézzük fel. Hisz látom, ti együtt éltek a világirodalom valamennyi hősével meg hősnőjével, — mindent a magatok külön szemével néztek — és ez árt. Ez a szegény Fánni hideglelést kap minden komolyabb esetnél a klinikán és én nem alszom éjszakákon át, ha egy kicsit szokatlanul viselik magukat azok az átkozott, paránnyi férgek a zselatinon.

— És — a fiukollegáid nem igy vannak?

— Ah, — dehogy. Pompás gyerekek azok. Látnád, hogy átdőzsölt éjszakák után micsoda éber nyugalommal dolgoznak a bonczoló-asztalnál és milyen biztos, erős a kezük. Mit ér a mienk finomsága, — tudod-é, hogy még ügyesebbek se vagyunk?

Mária szólt közbe, komolyan, feddőn:

— Nekünk pedig mégsem szabad igy beszélni, érted! Belefogtunk, mert jobb választásunk nem volt — és ugy-e visszatérés nincs. Már hozzáformálódtunk ehhez az élethez és nem kár értünk. Leányból van elég; és igy talán valami hasznára is lehetünk valakinek. És mi volnánk a kezdet, az uttőrő gárda, holmi reakczió még korán volna és nem egészséges. Mi nem térhetünk vissza, — Bózsi talán —

— Semmi áron kis anyó! Lásd, most szorgalmas vagyok. Az éjjel fenn olvastam, állva, az előszoba lámpája alatt. Ugy füstölt — és a szobaleánynak egy bársonyövet adtam, amiért el nem oltotta. Schillerről való kritikákat olvastam. »Es siedet, und brauset, und zischt« — és a vizvezeték csapját nem birtam elzárni jól. Micsoda nedves hangulat és hogy fáztam! Szegény Tamás! Ugy — csipkebattisztban.

— Jaj Istenem, — Istenkém, de mikor ott volt a nagy kendőm a szögen!

A szögletből hangzott ez az éles, sivalkodó panasz. Ott, a kályha melletti zugban, amit egy ócska köténynyel elfüggönyzött könyvespolcz segitségével rekesztett magának, ott székelt Fánni, a sárga Fánni, a jó, az élhetetlen, — az orvosnövendék Fánni. A kis ketreczében — ép olyan komikus, mint ő maga — a többiek közt is mindig egyedül volt. Az iróasztalát a falnak forditotta, a kendőjét, — mert örökké fázott — a két fülére is felhuzta, aztán se látva, se hallva körmölt napokon, estéken át, — mert ahhoz lelkiismeretes volt, — hogy titokban, éjszaka fenmaradjon. Néha órákhosszáig ugy tanult, beszoritott füllel, félhangon mormogva, mint a gyerekek. A csenevész kis alakját most valami óriás-bő ujjú, zöld bársony ruha tette ünnepélyesen éktelenné. »Szegény egyetlen, jó néném volt« — szokta mondani sokszor. A két karjára könyökig

érő ujjvédőt huzott, — hogy irásközben a ruha ne koppék, — ugy szöszmötölt ott, — mint valami boszorkánykonyhában, — egy borszeszlámpa kék lángja körül.

— Mit csinálsz, Fánni? kérdezték.

— Látod, hogy herbatheát! Ha akarod...

— Kell az ördögnek, — idegeskedett Rózsi, — inkább nagyon kérnélek, hogy itt az orrunk alatt ne rontsd a levegőt az ilyesmivel.

— De kérlek, — tudod, — ez már sok!

Lassan előrefordult és ránézett a többire, a szemében azzal a stereotip mártirtekintettel, ami (Rózsi mondta) — a boldogságos szüz Máriát is kihozná a béketürésből. Ilyenkor mind, ezek az alapjában jó és eszes teremtések valahogy belső szükségből kegyetlenek és gyerekesen szeszélyesek voltak ezzel a lelki nyomorékkal, — és nem tehettek róla. Pedig ez a szegény lélek igazán jó volt, csak toleranczia, béketürés nélkül való, — afféle erőszakos, provokáló és megbotránkozó jóság, — azonkivül a végletekig nevetséges.

— Hát tudod, — ez sok, — mondta még egyszer. Ti egész estéken nem hagytok tanulni, éjszaka is fecsegtek és nekem ennyi sem szabad. Ha tudná szegény, egyetlen, jó nénikém!

A Bózsi hegyes ujjacskái belemarkoltak a Mária kezébe, az ajka reszketett a türelmetlenségtől, mint egy fiatal, ideges leánytigris, ugy szökött fel:

— Fánni! Utálatos vagy! A szemed akkorára mereszted, mint egy kávésbögre és olyan pókhálósan nézel. Hát mi bajod? Jaj, — te hüllő! Vajjon nincs uszóhártya az ujjadon?

— Most hallgasson Bózsi! — parancsolt rá Mária és a cziczaleány azonnal engedelmeskedett. Mária komolyan haragudni kezdett, amikor magázta.

— Igazán, — mondogatták halkan a filozopterek, (furcsa, hogy itt ezek a külömbek) — jobban kellene bánni szegénynyel.

Ezt már sokszor elhatározták ők együtt. Ez a Fánni árvaleány volt, szegény és törekvő. Tele volt valami csodatevő, szivós energiával, elpusztithatatlan önbizalommal. *Valami* akart lenni, és fölnevelni a kis öccsét. Ez az a dolog, — mondta néha Mária — a miért mégis ő a legboldogabb mindnyájunk közt. Ő tudja, miért él és nem fogják el ilyen modern kétségek.

Bózsival az elfojtott harag még felborittatott egy széket, — a csodafinom lábacskájával tette, — valamelyik mosolyogva nyult érte, aztán csend lett. A theafőző sistergett, zümmögött és mintha valami ismerős, hétköznapi nesz hangzanék, — tollperczegés. Bózsi hát rárezzent:

— Ki ir most is? Ah, már itthon van, Lóna?

— A kis fehér boszorkány! Észre se vettük.

Mindenki arrafelé fordult, ahol, az ablakfülkében, az irása fölé hajolt a másik remetelány, Lóna.

Szép, stilszerü kicsi iróasztalnál, amit a préseltbőrkarosszékével együtt hazulról hozott, csupa igazán szép és összeválogatott apróságok közt ült Lóna. Finom, érdekes arcza volt, és olyan szinü, mint a valódi csipkék a lila-posztó pongyoláján. A könyv is, amit a kezében tartott, lilaszinü volt, rajt ezüst betükkel a czim: »Mémoire.« Valamivel odébb a motto: »Nem éget már a köny, csupán ragyog.« — Ebbe irt most is lázas gyorsasággal, közben néha, olyanformán, mint Duse szokta, a tenyerét kifelé forditva, simitott végig a szemén. Lehet, hogy csakugyan könyet morzsolt el, de ha nem is ugy volt, *ő maga* hitte bizonynyal és ez elég.

— Bernátéknál volt ma, Lóna? kérdezték.

— Igen! felelte halkan és tovább lapozott, — de látszott rajta, hogy fog még beszélni, — és hallgatva várták mindannyian.

Hallgatag megegyezésből egyikük sem tegezte. Ez a finom, leheletszerü leány tele a test arisztokrácziájának tudásával s valami fejedelemnői szerénységgel, amely vitás ügyekben mindig elhallgattatta a véleményét, — és a jó ügy védelme helyett ez előkelő passzivitást választotta, — mégis csaki mponált nekik. — Bolond dolog, — szokta volt mondani Bózsi — de olyan következetesen pózol. A hajához éjszakára is hozzákötötte az idegen tincset lila szalaggal, és ezért minden este hamarabb ment a többinél a közös hálóterembe. Mindegyik tudta ezt, de ugy voltak vele, mint a férfiak szoktak ilyen esetekben. Hálásan vették, hogy valaki annyit fáradt az illuzióikért.

És Bernáték? A háziur, — Józsi bácsi, — távoli rokona Lónának, a felesége révén. Olyan negyvenesbe járó ember lehetett, családapa és akadémiai tag. Irói körökben pénzügyi notabilitásnak tartották, a banknál pedig, amelynek igazgatója volt, jeles politikai irónak. Az asszonyok imádták mind, — Lóna legkivált, — és egyszer, a tárlaton kiállitott képét ibolyacsokrokkal tüzték körül a kollégium leányai. A Lóna kedvéért.

A »Mémoire«-ok róla, — neki szólnak. Minden cziklusnál hagyva egy-egy pontosan kimért inicziálehely, — ott keskeny, lila zsinórral lekötve holmi préselt gazok, — az *ő* levele: »Kis halovány barátnőm!«, a felesége haja — meg a többi. És története mindnek. Ezt sétaközben kapta, ezt otthon, a nyaraló kertjében. Mert ez a tartózkodó leány, aki soha egyiküket sem csókolta meg, csodálatosan bőbeszédű tudott lenni, ha arról volt szó. Önmagát gyönyörködtette ilyenkor ez a csodálatos, athelier-fantázia, aminek az egész élet csak »művészi beállitás«-ok sora volt. Jelenet a lépcsőházban, jelenet a kandallónál, lila-ködös hangulatok, esetek, amikről ép azért lehet ennyit beszélni, mert nem történtek meg.

S az egész lila regényben — mondta egyszer Erzsébet, — az a legzöldebb, hogy mi végighallgatjuk és tetszik nekünk.

Tetszett nekik, és áhitattal hallgatták. Mert szép, érdekes volt ilyenkor ez a leány, — a rejtelmes, fehér boszorkány, — és a varázsát elismerték azok is, akik hátmögött kinevették. A hangja puhaságában, a mozdulatai szépségében volt talán az egész hatalma Bózsi már sokszor felvetette a kérdést, hogy vélekednék erről a leányról, — ha ugy ismerné, mint ők, — valami férfiember.

Most befejezte az irását Lóna, és lassan az arczához emelve párnaképen a két kezét, odasimult a karosszék támlájához.

— Vége, mindennek vége, — tördelte.

Csend lett és mindenki várta, hogy folytassa. A Fánni theája is elkészült és ő két kézre fogva a bögrét, — odavitte Lónához.

— Láttam, hogy sápadt, — azért főztem. Ez mindenre jó. Szegény nénikém.

Harsogó, kiméletlen kaczagás tört ki mindenfelől.

— Pompás, nagyszerü! Ez a hölgy három hónapja orvosjelölt.

Mind nevettek, — egészségesen, szivből, — csak Lóna mosolyán látszott, mintha sajnálná, hogy megzavarták.

A napos tanitónő jött be.

— Ah, hölgyeim! Már itthon? De, ugy-e, már kértem önöket sokszor, hogy a vacsorához halcsontos derekakban jöjjenek. — És itt mintha valaki czigarettázott volna.

Sovány, sipitó hangu, ránczosarczu vén leány volt, ijesztő, szomoru képe a jövőnek.

Amig valakivel az enyelgő elfogulatlanság hangján tudsz beszélni — addig nincs veszély. De ha valami névtelen szorongás fojtogatja torkod s gondolataid összezavarodnak: akkor menekülj! Ha ugyan már nem — késő!

Dráskóczy Ilma.

Középkori héber költészet.

Csak ingó sátor...

— Nadzsara. —

Csak ingó sátor, rozzant kunyhó
E gyarló, tarka földteke,
Ma rajt' a tavasz zöld viránya
És holnap szellő dönti le.
Ma szép virággal rád mosolygva
Int hímes erdő, róna, domb
És holnap kétség dúlja lelked:
Ó, hol a sátor? hol a lomb?...

A balga, dőre, törpe ember
E földre épit palotát,
De küszöbét tán — vajj' ki tudja —
Csak ellensége lépi át.
És kit ma, pompát sóvárogva,
A hiú fényért mart a gond,
Tán holnap kétség dúlja lelkét:

Ó, hol a sátor? hol a lomb?...
A csalfa vágyak, szenvedélyek
Elénk dús édent festenek,
De ajtaján nagy sújtó kard leng,
Mit nem látnak, csak nyilt szemek...
És zúz és tör és öl és pusztít,
Mint szélvész, mely világra ront,
És megremegve, félve kérded:
Ó, hol a sátor? hol a lomb?...

Az idő röppen, gyors az élet,
És szertehull a kártyavár...
Mint álom, oszlik sok reményed,
Rád sötét éj zord árnya vár.
Körúled zúgó örvény mélye
S a halál rémes hangja zsong...
És megdermedve súgja ajkad:
Ó, hol a sátor? hol a lomb?...

A lányka búja.

— Manuello.* —

Bús félelem szoritja lázas mellem'
És lelkem nyugtalanul háborog:
Minden leány körül legény forog
És tőlem szöknek, mint a gyáva ellen...

Ha pénzem nincs, mit ér a báj, a kellem?
Három szép néném otthon ácsorog,
S ha hóditani egyikök se' fog —
Vajj' ringat még férfi karja engem?...

Mi lesz velem! Lelkem forr, szivem ég
S a röppenő idő olyan hamis —
Mint lepke száll az ifjuság tova. —

S a világ hozzá azt is mondja még:
Hogy pártában a szűz ha meghal is —
A mennyországba nem jut el soha...

Patai József.

* *Manuello* középkori héber költő (1270—1330), olasz éghajlat alatt nevelkedve, teljesen az akkori olasz irodalom hatása alatt áll. Ő vitte be a héber költészetbe a vidámságot, humort, élczet, sőt frivolitást, amit a zsoltárok és prófétiák nyelve eddig nem ismert; nehéz és egyhangu arabs formáit pedig az olasz vers technikai könnyedségével és szinváltozatosságával cserélte fel. Kortársa és benső barátja volt Petrarcának és a legnagyobb olasz költőnek, *Dantének*, akinek »Divina comedia«-ját héber nyelven utánozta és mig Dantét az alvilágon át Vergilius vezéreli, Manuello vezetője épen költőtársa, Dante, aki nálánál vagy tiz évvel előbb halt meg. De Manuello »Divina comedia«-ja inkább humoros és kaczagtató. Mikor a pokolba száll le, ahová — egyik szonettje szerint, különben is nagyon vágyakozott, mert azt hiszi, hogy ott vannak a legtöbben a kaczér, bájos nők — *már a bejáratnál hallja, amint a pokolbeliek adják szájrul-szájra*: »Ma mulatunk, jön Manuello!« Főbb költeményeit héber nyelven irta, de ép ugy kezelte az olasz nyelvet is, melyen több csinos szonett maradt tőle hátra.

Krónika II.

Fehér éjszakák.

— *jan. 27.*

Ó, mennyire orosz ez az orosz forradalom is!

Ez a nép, melynek számára a szabadság is vallás. Vallás, melynek vannak szentjei és szentképei, s a kereszt jelképezi a régi vallást is, az ujat is. S ez a keresztényi alázatosság és vértanuság-szomjuzás! Ez a szelid vágóhidra-vonulás! Ez a fegyvertelen föllázadás, mely térden állva könyörög és imádkozik az ő engedetlenségében! Ez az őrült tolsztojság!

S Gapon, a pap, a forradalom pópája. Azt mondják: olasz vér. Lehet, sőt római lehet, brutusi, ki ravaszul és furfanggal alakoskodott a Plehve tarquiniusi udvarán, mig aztán a zsarnok elpusztult s Brutus levetette álarczát. De micsoda Brutus! Orosz Brutus; nem olyan, mint a condottierik őse, hanem olyan, mint a nazarénusok unokája. Szándékában római és sikertelenségében orosz.

És Gorkij, az iró! A csavargóból felfejlődött intellektuel. A szent és nemes komédiás, kinek megoszlott énje egyik a másik valóságának kulcslyukainál leselkedik dobogó szivvel, hogy kiismerje meztelenségében. Egyik énje csak felizgatja, beleágálja magát egy szerep szavalásába, de a másik énje a naivságában, hitében, nevetségességében magasztos peleskei nótárius, aki felrohan a szinpadra, szaván fogja a szavalót s forró és gőzölgő valóságra váltja a festék hideg pirosságát. Ez a fajta ember a legigazabb vértanu, mert a mások rosszaságán kivül a maga hitetlensége, józansága s kétkedése ellen is fel kell lázadnia.

No és a czár. Ez a boldogtalan árnyékkirály, kinek minden egyes belső embere egy-egy major domus. Aki életét adná érte, hogy olyan alkotmányos király legyen, akinek joga van arra, hogy ne legyen akarata s ne legyen szabad cselekednie. De ő szegény, autokrata volna — de honnan vegyen erőt a jóra s akaratot a rosszra? Gazember, aki többet ád, mint amennyije van. Vladimir ur nem az, mert ő azt adja, amije van: a barbár friss vérszomjuságát. És Pobjedonoszczev sem, mert ő a fanatizmus erejét szolgáltatja. S az ágyuk s a puskák is becsületesek, mert ő náluk a szó és a tett: egy.

*

Egészben véve: középkor, középkori vallásháboru, melyben az urak gonoszak s az emberek rajongók. Ebben

a lázadásban, mely a földi javakban való részesedésért, az ezen a világon való boldogulásért folyik: magukat a lázadókat semmisem köti a földhöz, s mind az ábrándok tulvilágában élnek. Szivárványhidra ugy rohannak föl, mintha vashid volna, s zuhanásukban s a mélységekből imádságot vagy átkot zokognak föl a magasságokba. Melyik istenhez? Maguk sem tudják biztosan. Elvégre mikor a szent pap isten nevében megátkozta a czárt, ez olyan volt, mintha az Atyaisten nevében megátkoznák a Fiuistent. Ilyen kétségek közt nem is olyan rossz meghalni, s ugy lehet, sok orosz ember áldotta a golyót, mely lelki válságaitól megszabaditotta.

*

A halál, a megszabaditó halál!

Hófehér kis paripán nyargalton-nyargalvást vágtat egy kis fehér lovas. A kis lovas a piczi beteg czárevics, s a kis paripa a halál. Szép, kedves, barátságos és kezes halálocska, kis fiunak, kis királyfinak, gyenge kis bársonytestnek való, nem olyan vad, fekete száguldó mén, mint amely árkon-bokron száguldva vonszolja a halál felé az orosz Mazeppát. A kis paripát a jó isten küldhette a kis fiuért. Angyalok patkolhatták meg kis ezüst patkókkal s tündérek szőhették selyemhab kantárját. Milyen jó az isten, hogy el lehet menekülni innen, ahol kis sárga ördögök fütik a földi poklot, s fehér hóhérok lehelik a kárhozatot. A föld vértől iszamós, a levegő puskapor füstjétől s kínverejték bűzétől sürü. Milyen irtózatos lenne: belenőni ebbe a kárhozatba, hozzászomorodni ehhez a pokolhoz, hozzákomorodni ehhez a próbához! Szép halálocska! Jó halálocska! Kedves, kezes, megváltó lovacska! De szép hogy eljöttél! De jó, hogy viszel! A kis királyfi aranysarkantyujával bizony meg is sarkantyuzza a lovacska horpaszát, csakhogy hamarább vigye . . . Ám a kis zablát egyszerre csak megfogja egy fehér asszonyi kéz, s a kis paripának utjába veti magát egy fehér asszony. Az anya nem hagyja meghalni kis fiát, még ha megváltás is ez a halál. Nem hagyja meghalni, pedig ő tudja legjobban, hogy az életben már csak egy jó van: a halál!

*

A keleti égen valami derengés féle hat át a nyugati világba. Fehér pára, amely lehet puskapor füstje, lehet köd, ami leszált, de lehet tavaszi olvadás párája is. Lehet fehér éjszaka, de lehet, hogy csak sötét nappal.

Szergej.

Csak az a házasság boldog, ahol nincs *én*, vagy *te*, hanem csak *mi*.

*

A férfinak közben ezer más dolga is akad.

*

Egy ember meggyülöltetheti velünk az *egész* emberiséget. De az *egész* emberiség nem pótolhatja ki *egy* embernek a szerelmét.

*

A nő mikor szeret: *csak* szeret.

Egy asszony.

Irta: MARYA KONOPNICKA.

Márfa Józefova látta el egész utczánkat a háztartáshoz szükséges vizzel. Öt lengyel forintot kapott havonként minden háztól s ugy megdolgozott érte, mint akármelyik erős ló. Izmos asszony volt s mintha egyenesen ilyenfajta munkára született volna.

Mihelyt szürkült a reggel, sietve elhagyta kis fabódéját, amilyen akkorában még sok volt a külvárosban; teste mindkét oldalán ott csörömpöltek az átalvetőrúd kampóin üres kannái; ez a rud olyan fényes volt a Marfa nyakával és vállával való folytonos surlódástól, hogy szinte leesztergályozottnak látszott. Menetközben ette meg azt a darab kenyeret, mely reggelije volt, vagy keresztet vetett és mellét verte, miközben imáját félhangosan lemorzsolta. Marfa előbb hegynek fel haladt a meredek, keskeny még alvó uton, aztán völgynek le, majd ismét fel, aztán még jó darab utat kellett ujra lefelé megtennie; mind lejjebb, lejjebb ment, mig végül a folyó lapályos partját elérte.

Ekkor leemelte a kannákat kampóikról, válláról ledobta a keresztfát, szoknyája csücskét kék kötényének övébe dugta és lábát belemeritette a halkan mormoló vizbe. Amint a kannák tele voltak, a keresztfát vállára tette, a vaskampókkal megragadta a kannák fülét és csipőit könnyedén ringatva, magas, egyenes testtartással haladt igája alatt a meredeken fel, mig lecsüngő karjaival a tele kannákat tartotta, nehogy egyetlen csepp viz is kifeccsenjen belőlük. Aki igy látta Márfát, annak okvetetlenül az Énekek Énekében előforduló bibliai hasonlatokra kellett gondolnia.

Pompás teste egész nyáron át rövid perkálruhába és bő kaftánba volt burkolva, mely alól kirajzolódott erős melle s szabadon hagyta aranyosan fénylő, kissé túlkövér nyakát. E nyakon kicsiny, igen szépen formált feketehaju fej ült, alacsony, fehér homlokkal, kerek arczczal, melynek nem egészen szabályos vonalait néha villámszerüen mosoly világitotta meg, mely két sor egészséges, rendes fogat villantott ki, s állandó fényt pedig a szürke szem kölcsönzött neki, mely vékony fekete szemöldök alatt csillogott. E gyakori mosoly ellentétéül szemének szigoru és mélázó tekintete volt, körülbelül mint az olyan emberé, aki az ajtón kitekint, hogy valakit, akit vár, megpillantson.

A pompás, könnyedén hajló nyak, az egyenes, finom körvonalu vállak, a domboru, kerek mell, a hajlékony, remekül a rudra font karok, és legfőképen lant gyanánt kirajzolódó csipőinek ütemes mozdulatai: ezt a nehéz munkával foglalatoskodó asszonyt oly csodás alakkal ruházták fel, amilyennel feltünést keltő szépségek is ritkán dicsekedhetnek.

Járásközben, a kissé félrebillent szoknya alól vastag, hótiszta, bár kissé szürke inge látszott ki és a szabadlevegőtől kivörösödött de szintén aranyos szinű lábai és apró, sötétebb szinü talpai.

Ezek a sarkak tulságosan kicsinynek látszottak ahhoz, hogy az erőteljes, szinte érczből formált czombokat hordozzák, melyen ez az egészséges, üde, friss vértől és ifjuságtól duzzadó test nyugodott.

Kicsiny, nyáron át rendesen mezitlen lábain telente nehéz, szalmával bélelt faczipőket hordott, vagy férje ócska, kopott csizmáját viselte. Ebben az évszakban durva vattázott szoknya is volt rajta, s fejét és mellét nagy, vörös gyapotkendő takarta.

Hajadonfőtt sohasem járt. Nyáron is nagy, szalagokkal felczifrázoitt, hatalmasan kikeményitett perkálfőkötőt viselt, melynek pántlikáit álla alatt összekötötte. Ez vagy

tizesztendővel idősebbnek mutatta és fiatalos alakjával és mozdulataival ellentétben állott.

Néha, mikor a kannákat már kiüritette és megállt a konyhában kezeit csipőre téve, kértem, vegye le kissé a fejkötőjét.

De makacsul vonakodott kérésemet teljesiteni.

— Nem . . . — igy szólt és megrázta a merev szalagokat.

— Azt nem tehetem . . . Vétek volna . . . Krisztus urunk megharagudnék érte . . . Nem lenne szép . . .

— Mért volna vétek? — fürkésztem én. — Mért ne lenne szép?

— No, hát az asszony semmi egyéb csak asszony.

— De hisz az olyan csinosan illenék az arczához.

— Ej, ej, mit érek én a csinosságommal. Lány vagyok én? vagy mi!

De egyszer sikerült háta mögött székre állanom és észrevétlenül levennem fejéről a főkötőt.

— Jaj mit tett kisasszonykám! — kiáltott fel Márfa Józefova és mindkét kezével fejéhez kapott.

De már nem tudta megakadályozni, hogy csodaszép, sötét, nehéz hajfonatai, önsúlyuknak engedelmeskedve le ne omoljanak; és a két fonat mellett számtalan apró hullámos fürt jelent meg, melyek százfelé futottak szanaszét.

Márfa Józefova arcza lángvörös lett, noha rajtam és a szakacsnőn kivül senki más a konyhában nem volt. Fürgén összefonta haját, sietősen a főkötő alá rejtette, melyet most még mélyebben huzott homlokára, felkapta kannáit és gyorsan, szégyenkezve távozott.

Máskor meg az jutott eszembe, hogy megkérdezzem, mi a neve — mert akkor még nem tudtam.

— De'szen tudja a kisasszonyka, hogy Józefovának hivnak.

— Persze, hogy tudom, — feleltem én — de igy csak a férje után nevezik. Mi a keresztneve? Marcysia, Kasia vagy mi egyéb?

— Ej, ej — mondta az asszony. — Mi haszna lesz belőle, kisasszonyka, ha tudni is fogja? Lány vagyok én, vagy mi, hogy a magam keresztnevével páválkodjam? Egy asszonynál nem szép az, bűn volna . . . Krisztus urunk haragudnék érte . . .

Férjét Józef Glapának hivták. Harminczesztendős volt, tehát jelentékenyen idősebb feleségénél, de formája szerint, mintha gyermekkorában megállt volna a fejlődésben és ugy öregedett volna meg hirtelen. Kicsiny és gyöngécske volt, keze, arcza olyan, mint a papir, kopasz tarkóját mintha sárga moha nőtte volna be, ami csaknem penészesnek mutatta fejét; apró tömpe orra pedig úgy volt odaragasztva arczához, és sápadt, szintelen, mindig álmos szemeit sem pillák, sem szemöldök nem takarták. Pettyhüdt, halvány, szélesmetszésü ajka örökösen buta mosolyra huzódott egyik fülétől a másikig, amikor kilátszottak előrenyuló állkapczáin a töredékes, sárga fogak.

Nehéz, tulnagy feje rendes körülmények közt mellére csüggött. Reszketően, bizonytalanul járt; görbe, vékony lábai olyanok voltak mint a virágok elfonyadt szárai, karjai szintén tulságosan hosszura nyultak.

Vékony nyakát egyetlen ostorcsapás elszakitotta volna, melle szük volt és horpadt, hangja asszonyosan nyafogó. Arczán bajusznak, szakállnak nyoma sem látszott.

Márfa Józefova legfőbb gondja az volt, hogy urának és parancsolójának ezt a szembeötlő testi véznaságát minél ügyesebben leplezze és az egész háznak, sőt az egész utczának férje nagyságáról, energiájáról, erejéről és egyéb férfiui tulajdonságairól a legnagyszerübb, a legcsodálatosabb dolgokat mesélte.

Ezért aztán Józef Glapa kopasz, alig bemohosodott fején, mely egy koraszülött borjuéhoz hasonlitott, mindenféle kihivó, hetyke sapkák jelentek meg, melyek ellen egész alakja hangosan tiltakozni látszott; s vékony, fonynyadt nyaka körül daczos, vakmerő nyakkendők csavarodtak és vánnyadt, ingó testét kaczér kabátok takarták, melyeket mintha szántszándékkal fiatalos, dali alakokra szabtak volna.

Ha az igy felcziczomázott férjem-uram a konyhába lépett, mikor felesége véletlenül ott volt, az asszony hosszu szemöldei alól nyugtalan, kutató pillantásokat vetett a jelenlevőkre. Nyilván kinosan hatott rá, hogy férje füttyszerüen vékonyka asszonyhangját mások is hallják.

Mihelyt Glapa kinyitotta száját, az asszony nyomban rákezdte:

— Csak hallgass, csak hallgass! Mire való itt annyit beszélned? Minden megtörténik rendben — és vége!

Ha valaki sajnálkozott, mennyire megerőlteti magát, mindig ugyanazt válaszolta:

— Hát képes volnék én magam ennyi vizet hurczolni? Ejnye már! De az uram segitett. Utcza hosszat hozta mind a két kannát, csak idefenn vettem el őket tőle. Bizony a férfi az férfi. Egészen más erő az!

Mig Márfa Józefova igy beszélt, lopva a szakácsnére pillantott, aki látta már, hogy Józef Glapa sik utczán is zihálva meggörnyedt egyetlen korsó viz terhe alatt és tizszer is meg kellett állnia, hogy megpihenjen.

Néha férj és feleség együtt jártak. Olyankor az asszony vitte a teli kannákat, mig ura üres kézzel topogott utána. Igy érték el az első emeletet, ahol az asszony leállitotta a kannákat a küszöb elé.

— Józef — igy szólott és elforditotta fejét, nehogy férje észrevegye arczának égő pirosságát — vidd csak be a kannákat a konyhába, kissé fáj az oldalam.

Józef összeszedte minden erejét, kinyitotta az ajtót, megfeszitette vékony lábaszárát, háromszor is megpróbálta felemelni a kannákat, nyögött és sóhajtozott, végre nagynehezen — az egyiket a küszöb tulsó oldalára állitotta.

Márfa Józefova észrevette, hogy férje nem birja tovább, felkapta a második kannát és könnyedén, mint valami játékszert, bevitte a konyhába, ahol igy beszélt:

— Várj csak, várj csak, mindjárt segitek. Még egyszer valami bajt csinálsz magadnak ezzel a szelességgel, amivel a munkához fogsz. Erős ficzkó vagy persze, hanem hát ez sem csekély teher ám: No, itt már magam is elkészülök a dologgal, te addig ugorj fel a második emeletre, nézd meg, kell-e ott is viz.

Józef Glapa lassan, csoszogó léptekkel távozott, de az asszony hozzátette még:

— Oh, hogy' rohan! Mintha tán husz esztendős se volna . . . Még majd nyakát szegi valahol a lépcsőn . . .

A vizet dézsákba öntötte és hangosan elcsudálkozott.

— Ejha, micsoda teli kannákat hozott ez az ember! Hogy a . . . Alig tudom fölemelni őket . . . Csordultig vannak . . . Már hogyan is tudna egy asszony ennyi vizet meriteni a folyóból?! . . . De ez mindenben olyan fürge . . . Valósággal ég a munka a keze alatt . . .

— No, — szólt szentimentálisan a szakácsné — a férfi: férfi, és a karó nem tölgyfatörzsök, ahogy a közmondás tartja.

De Márfa Józefova megjegyezte:

— Az ám, de egyik férfi nem olyan mint a másik. Sokáig keresgélhetni, mig olyanra akad az ember, amilyen az enyém.

Máskor meg hirtelen félbeszakitotta a beszélgetést, felkapta kannáit és ezt mondta:

— Sietnem kell, félek az uramtól.

Mire a szakácsné igy vélekedett:

— Ej, ej . . . mit tehet magának ez az emberke, hiszen maga odébb tudja fujni.

— No, no, no . . . — felelt Márfa Józefova és elpirult. — Ezt odébb fujni! Hát sokáig nézhetne körül,

míg egy másikat találna, akinek annyi erő van a csontjaiban!

De az még sem jutott osztályrészeül, hogy férjének ezt a nagy erejét a saját testén tapasztalja s ez volt az oka szégyenkezésének és csendes bánatának.

Márfa Józefovának az volt az ideálja, hogy gyermekei legyenek, és ezt megtagadta tőle az ég — és az, hogy férje időröl-időre elnáspángolja, amint már ezt a jó isten házasfelek számára előirta. A házasság ugyanis, mindazon fogalmakkal, melyek hozzátartoztak, csaknem vallásos tisztelet tárgyát képezte a Józefova lelkében. Olyannak látszott, mintha benne volna megtestesitve egyike azoknak a bibliai rabszolgánőknek, akiket felváltva megkinoztak és kényeztettek a Libanon czédrussátraiban. Hogy Glapát szerette-e, az kétséges is lehetett, de már csak azért, mert férje volt, szemében urául és parancsolójául növekedett.

Emez urának és parancsolójának rendkivüli gyámoltalansága volt Márfa Józefova életének tragikuma. Ez az erős, dusan, gazdagon fejlődött természet ellenállhatatlan szükségét érezte annak, hogy egy hatalmas férfierő leigázza, megfenyitse, maga alá vesse — és mindebben Józefovának része nem lehetett.

E helyzet keserüségét még az a körülmény is növelte, hogy Józefova szégyelte magát az idegenek előtt Glapa miatt. Hiába igyekezett az asszony meggyőzni a világot arról, hogy férje minden férfi erények válogatott mintaképe, érezte, hogy aki ezt a férjét látja, tudja, menynyire nem áll az ő szava.

Még a nem régen felfogadott cselédleány is, egy tapasztalatlan zöld teremtés, kinek Márfa Józefova férjéről csodákat beszélt el, csak addig hallgatott rá, mig magát a hőst nem látta, azután titokban elnevette magát, mihelyt az asszony férje nevét emlitette is.

De a közvéleménynek ezen határozottsága ellenére is félénken óvakodott Márfa Józefova attól, hogy egy vigyázatlan szó vagy arczfintoritás által megerősitse az általános vélekedést. Néha lopva megállt kannáival a két kis gyermek előtt, akik a porban játszottak, leült melléjük, simogatta hajukat, lemosogatta piszkos pofácskájukat, a legkisebbet karjára vette, megcsókolta, ujra megcsókolta, ringatta — olyan kéjes, édes mosolylyal, hogy szürke szemeiben aranyszinü szikrák gyuladtak ki.

Megtörtént egyszer, hogy mikor a házmester felesége áldott állapotban volt, Márfa Józefova is ott járt épen. Alighogy az asszony először fájdalmasan felsóhajtott, Józefova nyomban otthagyta a kannáit és a keresztfát s lesietett a pinczelakásba, mintha arról lett volna szó, hogy bünbocsánatot nyerjen. Az ajtó elé állt és hallgatózott.

Odabenn csend volt.

Márfa Józefova elrohant, hogy a közeli boltban két lat őrlött kávét vegyen a betegnek, »de abból a jóból, amelyiknek három kopék latja« és egy félfont czikóriát »amabból a jóból ott, a kék papirban«.

A szülő asszony persze semmiféle rokonságban nem állott vele, de az ő szemében olyan boldog, olyan nagyon boldog asszony volt! Átadta neki az ajándékot, aztán megint a küszöb elé állt és ujra hallgatózott — titokzatos gyönyörüségtől dobogott szive, hallván a vajudó nyögését, jajongását. S mikor az ujszülött első kiáltása is visszhangot vert a pinczében, az alázatosan ott szorongó asszony ajka vonaglott, és nagy, fényes könnyek csorogtak végig arczán.

Mikor aztán a konyhába ment vissza, hogy a kannákat elvigye, a szakácsné alattomosan igy szólt hozzá.

— No, és maga, Józefova asszony, maga mikor hiv meg már bennünket keresztelőre? Ilyen fiatal, erős asszony . . . és nyoma sincs nála a gyereknek! Hiszen ez valóságos istenkisértés, bizony isten, vétek . . .

Lángoló vörösség öntötte el Márfa Józefova arczát.

— Óh . . . volt . . . volt valami — sugta halkan — volt valami . . . de . . .

És itt halk, sőt még halkabb susogás következett.

De a szakácsné nem hagyta becsapni magát e jámbor hazugsággal, hanem csipőre tette a kezét és ugy beszélt, mintha semmit sem hallott volna az egészből.

— Ami engem illet, én egy ilyen embert a tizedik határon is tul kergetnék. Egy fiatal egészséges asszony; — van vére, volna teje . . . és semmi . . . semmi . . .

Márfa Józefova észrevette, hogy nem hisznek neki. Csaknem minden hónapban titokzatos dolgokat közölt a szakácsnéval, melyekről azonban mindig kiderült, hogy alaptalanok, de legalább mindig annak a jognak látszatát kölcsönözte neki, hogy kis ideig méltóságos, büszke arczczal járkáljon, fehér kendőt köthessen fejére, panaszkodhasson a kannák sulyos voltáról, azonban bizonyos, hogy a legkevésbbé sem érezte terhesebbnek őket, mint azelőtt. Sőt még a világrend igazságtalansága felől is morgott valamit:

— Mit bánja az ilyet a férfi? . . . A férfinek mindegy . . . De a szegény asszonynak még a házasság szent szakramentumát is drágán kellett megfizetni . . .

Az ilyenek kétségtelenül legboldogabb hetei voltak életének, mig . . . — kénytelen volt ismét mindent visszavonni.

De a házmesterné nemcsak gyermekei miatt képezte Márfa Józefova irigysége tárgyát.

A pinczelakás mindennapos életrendjéhez ugyanis hozzátartozott az is, hogy Pável, a házmester — ez a hatalmastermetü, nagybajuszu ficzkó, aki alig valamivel volt kisebb, mint óriási söprüje, feleségét minden csekélység miatt elverte.

Ezt a műveletét néha csendben, néha lármával hajtotta végre. Mikor az asszony mosott, vagy a szobát surolta és sietős volt a dolga, nem maradt elég ideje a jajgatásra és lamentálásra, ha kapott is nehány oldalbadöfést férje urától; de ha nem sürgős volt a munka, az asszony őrült-módra orditott és bőgve futkározott az udvaron át.

Miért ne engedett volna meg legalább ennyit magának.

Ilyenkor Márfa Józefova még azt is elfelejtette, hogy a vizet fel kell hordania; a korlát fölé hajolt és a legkéjesebb pillantásokkal falta ezeket a szent házasságbéli verekedéseket. Ajkai kissé szétnyiltak, orrczimpái reszkettek, szemei tiszteletteljesen követték Pável öklét, mely le-lezuhant az orditó asszony nyakára; átszellemülten és félénken pislogott és egyenes, remek körvonalu vállai lágyan, alázatosan meggörnyedtek.

Mihelyt aztán végre kiszabaditotta magát az asszony és rikoltozva elszaladt vagy pedig férje kimerülten elbocsájtotta és utravalóul még egy rugást küldött utána, akkor Márfa Józefova sóhajtva vette föl kannáit és álmodozva indult meg a lépcsőn, azzal a keserves érzéssel, hogy a sors jogtalanul mégfosztotta efféle előnyöktől.

Természetes, hogy ő ellene is felemelte néha törékeny öklét Glapa.

De ez már valóságos paródiává fajult.

A férfi alig ért válláig feleségének, de az asszony ezt nem bánta; hát még ha Glapa megkaphatta volna nyakánál fogva és főkötőjét lerántva, csontját is meg tudta volna rázni!

De hát effelől ábrándozni sem lehetett.

Mert Glapa mindjárt az első erőfeszitésnél elvesztette egyensulyát, lába megingott és feleségének kellett megfognia, nehogy elessék.

Az asszony mindenféleképpen próbálkozott: hátha becsipve jobban elrakná az ura. De alig hogy egy pohárkával leöntött Glapa, még a rendes kis erejét is elvesztette és csendesen belemászott a tollas ágyába.

Micsoda sors!

Eljött a tél. A fagy sokkal hamarabb elkövetkezett, mint rendesen s olyan sikos jegek voltak, amilyenekre a legöregebb emberek sem emlékeztek.

A keskeny, kacskaringózó lépcsőn, mely a konyhához vezetett, elöntött viz csillogott, mely jéggé fagyott. A sikamlós vaskorlátot dér takarta, sőt az ajtókilincs is, melyre vizgőz fagyott rá, fehér volt, mint a hó s valósággal sebet vágott a kézbe legcsekélyebb érintésre is.

Egy reggel, miután a rövid ideig tartó éjszakai lanyhulást még erősebb hideg követte, a város utczáinak kövezete még sikosabbá vált. Glapa bejött a konyhába, lehuzta formátlan keztyüit és belefujt gémberedett markába. Gyakran el szokott igy minden czél nélkül látogatni hozzánk, anélkül, hogy tudta volna mit is tegyen.

Jött, megállt az ajtóban és bárgyun mosolygott, miközben egyik lábáról a másikra nehezkedett. Néha elküldte a cselédlány, hogy lásson el egyetmást, vagy kidobatta vele a szemetet, esetleg fát aprittatott vele, amiért egy-egy darab hust, szalonnát vagy néhány száraz zsemlyét kapott.

Ekkor is, mint rendesen, meggörnyedten és gyámoltalanul állt nagy, lapos, széles fejével, buta idióta-mosolyával és vékony, görbe lábszára reszketett, miközben egyre fujta vörös ujjait.

Az ajtó megnyilt és a küszöbön Glapa felesége jelent meg, teli kannával.

Soha élesebbnek nem láttam még a különbséget a két teremtés között.

A hidegtől és a magas lépcsők gyors megjárásától nekipirulva, egészségtől és ifjuságtól szikrázó szemmel, életvidám mosolylyal barna arczán — ott állt az asszony, karcsun és egyenesen, meg sem hajolva a nehéz teher alatt, csipőit kissé ringatva, eleven, sajátságos alaku karyatida gyanánt.

— Ereszsz hát be, Józef — szólalt meg üde, telt hangján.

De Józef nem mozdult el helyéről.

Összekuporodott, fejét mélyen válla közé huzta, hogy a beáramló hideg ellen védekezzék.

— Józef, — kiáltott az asszony hangosan — nem hallod: eregy már a pokolba. Megkukultál vagy mi!

A férfi csak állt hülyén, mintha lábai gyökeret vertek volna.

— Az ajtót! Becsukni az ajtót! — parancsolta a szakácsné, mikor a hideg szellő már hozzá is elcsapott.

Márfa Józefova türelmetlenkedett.

— Beeresztel hát vagy sem?

És mikor ura még sem mozdult, ráförmedt:

— Az hiszed, hogy egy örökkévalóságig itt állok az ajtó előtt?

Erre egyik kezével elengedte a kampót, hirtelen meghajolt, meritett egy kevéset markával a jéghideg vizből és férjének nyakába és kopasz fejére fröccsentette.

Glapa irtózatosan felorditott, akár egy bagoly, akit megriasztanak, hátrafordult és hatalmasan mellbetaszitotta feleségét.

Az asszony nem számitott erre, elcsuszott, egyik kezével a korlát felé kapott és elkiáltotta magát.

— Jézus!

És fejjel lezuhant a lépcsőn.

*

Mikor néhány óra mulva lakására mentem, hogy meglátogassam, szobája tele volt asszonyokkal, akik suttogva beszéltek egymással és jelentősen sóhajtoztak. Az est minden kis zugot besötétitett már, egy lámpa pislogott a kályhán; a szakácsnő kezében, aki már előbb megjelent, egy viaszgyertya füstölgött.

A beteg ágyán feküdt, sápadt volt és hallgatott.

Feje véres kendővel volt bekötve. Első pillantásra ugy láttam, nem is lélekzik. De nem, volt még benne némi élet.

Domboru melle kövér fehér keze alatt néha-néha emelkedett ugyan, de aztán még mélyebbre sülyedt és az asszony kinosan hörgött.

Az ágygyal szemben, egy kis ablak mellett, melyen át némi fény hullott nyomoruságos fejére, reszketve állt Józef Glapa.

A beteg felnyitotta a szemét, rápillantott az ágy végén álló szakácsnéra.

Az öröm boldog mosolya suhant át arczán.

— Én... én... mindig... mondtam... hiszen... a férfi... hasztalan... mégis csak férfi... — ezt sóhajtotta alig hallhatóan s nagynehezen nyögve ki a szavakat — egy férfi előtt... az asszony meg... nem állhat... Igy végezte el... már az Ur Jézus... Hát még ha akad egy... akiben ennyi erő... van... ennyi erő.

Elnémult.

Miközben lázban égő szemei komor diadallal szegződtek a folyton sötétedő ablak felé, arcza egyre sápadtabb lett... egyre sápadtabb... sápadtabb...

Fehér a rózsa...

Fehér a rózsa, mely kertedbe nyílik
És az ablakfádig felér —
Fehér az arczod, fehér a lelked,
Kis lányszobád is hófehér.

Fehér a virág, mely utadra lehajlik
S melyre czipőcskéd rátapod...
Hogy is okozhat ennyi fehérség?
Ilyen sötét búbánatot...

Farkas Imre.

Szerelem.

Ez az a czim, amely után rövid rímes nyolcz sorban sem lehet többet vagy kevesebbet mondani mint hasábokon keresztül. Sőt a rövid rímes soroknak hamarabb megbocsáthatunk, mert nem akarnak általános és végleges igazságokat leszögezni. Egy szemvillanás, egy édes percz, amely az ihletben pásztorórává növekszik, hangulat, lira... mindez talán a legméltóbb és legszebb keret a könnyüszárnyu fogalomhoz: szerelem. Psychének szitakötő-szárnyai vannak.

Még az a nagy, komoly, szelid dómhomloku amerikai, Emerson is olyan különös lehetett, amikor hosszu fekete kabátjában az olvasó-asztalhoz ült, hogy a szerelemről beszéljen. Félszeg és bájos, amint súlyos keze, amelylyel nagy eszmék csatabárdját forgatta, a kis szitakötőt tartja az ujjai közt. Mosolyog rajta, örül neki, bókkal felel a zümmögésére és mindjárt az elején élénken tiltakozik az ellen, hogy őt valami hideg raisonneurnek tekintsék, aki anatomizálni és osztályozni fog. Olyan az a »Love« czimü essayje, mint mikor egy édes galambősz ur a fejét ringatja valami régi keringőre. Régi sebeit, régi szkepszisét csak egy finom gúnyos mosoly árulja el, amelylyel az elérzékenyedés ellen védekezik...

A minap egy bálon, hol a tüllrózsák és gazeliliomok hamis harmatcseppjei mesterséges világitásban villogtak —

az »érzékek költészetének« világában, ahogy Balzac mondta volna — átsuhant rajtam a gondolat, hogyha szerelmünk nem is, de szerelmünk költészete nem változik-e folyton a divattal, divatos eszméinkkel és iróinkkal?

Nem nagyon érdekelt a történelmi visszapillantás, hogy például a rokokó-világban az emberek egy árkádiai pásztorélet trianoni kulisszáival vették körül a szerelmüket vagy hogy »Werther« idejében a fiatal szerelmes emberek öngyilkossági szándékkal jártak-keltek, hogy Musset korában minden ifju tüdővészt mímelt és hogy nálunk meg Petőfi állitólagos vagabondage-szerelmei adták néhány rajongó kezébe a vándorbotot.

Sokkal jobban érdekelt minndennél, hogy egy magamszőrü mai homo sapiens, aki egyet-mást olvasott, egyet-mást tapasztalt, mit érez, mit gondol a frakkja alatt. Hogy amikor a divat szerint angolosra nyirt bajuszát vagy borotvált ajkát simogatja, vajjon az elméje is divatosan van-e rendezve? Nem kellett sokáig haboznom.

Elvégre is azok a divatos eszmék a levegőben vannak vagy hogy pontosabbak legyünk: az ujságban, a könyvekben félig megértve, félig meg nem értve lappanganak, a szinházban olykor halljuk őket, sőt társaságban is, ahová sok ember elhozza a maga kedves autorja eszméit, beléjük is kóstolhatunk.

Keletieknek és bölcseknek kellene lennünk, hogy megfogadjuk Jussufnak, a költőnek az intését:

Allah lényét ne fürkészd, csak imádd
S a csókot gyakorold s ne magyarázd.

De mivel bennünket, nyugati embereket korán ráfognak a rendszeres, teoretikus gondolkodásra, már kamasz korunkban megvan a hajlandóságunk arra, hogy a szerelemből filozófémát csináljunk. Mennél fiatalabb valaki, annál pökhendibb egy csókkal szemben és hirtelen nem tudok nagyobb mizogint elképzelni mint egy suhanczot, aki a pad alatt olvassa Schopenhauert. Mikor az ember kezdi nagyon tisztelni a csókot, már abban a korban van, amelyben a Taine kedves Graindorge F. Tamása igy kiált fel: »Tündököljetek és mosolyogjatok! hiszen boldogságot nyujtottok s nagyon is nagy kegyben részesittek vele.«

Szóval egy modern ifjunak elvei vannak, keserü elvei, amelyek annál fanyarabbak, mennél édesebben szereti a szerelmet. Az Emerson, a Jussuf és a Graindorge nyugodt, élvező bölcsesége csak hosszu évek keserü tapasztalásaiból szürődik le az emlékek mézének, addig a keserü elvekből lesznek édes megalkuvások.

Tisztelet a javithatatlanoknak! Ezek örökifjak maradnak akkor is, mikor már hófürtök lengedeznek az álluk körül. Bár nem tudom, hogyha őszinték volnának, nem dezavuálnák-e azt, amivel heves férfikorukban, erejük teljes büszkeségében a mellüket verdesték. Ha Nietzsche nem élte delén roppan össze, mondta volna-e később:

— Du gehst zu den Frauen? Vergiss die Peitsche nicht!

És Zarathustra ajkára adta volna-e a szót:

— Katzen sind immer noch die Weiber, und Vögel. Oder besten Falles Kühe.

És Nordau az ő szép fehér szakállával, amelyet a mult télen egy párisi szinházban kifiguráztak, fenntartja-e még éles paradoxonjait, amelyekkel a szerelmi költészetnek ment neki, hogy évezredek óta csalja, félrevezeti és bolonditja az emberiséget egy aktus dolgában, amely több józanságot és előrelátást követelne. Ma már talán »Ars amandi«-t irna ő is.

Tolsztojt bámulni lehet. Gondolkodásában mindvégig konzenkvensen meg tudott maradni annál az evangeliomi példánál, amelyet a Mester a heréltekről mondott. Csak egyben nem követte isteni kalauzát: megházasodott. Nyilván, mert »nem mindenek veszik bé azt a beszédet, hanem azok, akiknek adatott«.

Könnyebb utólérni a mizogint mint a sánta ebet. Az a paradoxon épen és nem a Nordaué, hogy mikor a gerjedelmek korszakát éljük, tele vagyunk rideg bölcseséggel és minden nőgyülölő gondolat visszhangzik, él bennünk. Az öreg kor megfagyott világába pedig szinte alig tudunk átlopni egy-egy csalfa napsugarat, amelynek emlékénél megmelegedhetünk.

A nőgyülölet végigkiséri az embert egész szerelmes korszakán és az igazi mizogin az, aki a leghevesebben szeret. Az érzés poézise, illuziója csak későbbi, történelmi, retrospektiv, rezignativ. Az a szerelmes ifju, akit bolondnak mondanak, akinek a szerelme Seneca szerint nem más mint »oblivio rationis«, a józanész elenyészése, nagyon is tisztában van magával és kedvesével, a leány hibáit jobban látja mint a magáéit — természetesen az erényeit is — és nem a szerelmese, hanem a saját poézise karjába veti magát. Ez az »égoisme du coeur«, amely a szeretett lény minden előnyeit megnagyitja, de hibáit is olyan rémeseknek látja, amilyennek csak egy vergődő szerelmes sziv előtt tünhetik fel. És ebből a szerelmes fogcsikorgatásból, ebből a gyülöletből — amelyet már régóta olyan rokonnak tartanak a szerelemmel — fakadhatnak csak az afféle keserü mondások, mint a régi jó Chamfordé, hogy a szerelem nem más mint »le contact de deux épidermes et l'échange de deux fantaisies«, amit Buffon tudományosabban igy mondott: »un frottement voluptueux entre deux intestins«, Heine pedig poétikusabban: »ein Stern in einem Haufen Mist«.

Csak a forma más, ahogy az emberek ezt a régi gyülöletet kifejezik. »A valóság világában — mondja Emerson — a tér és idő bánatterhes birodalmában a gond, a betegség, a félelem uralkodik. Az eszményben lappang az örök boldogság, az öröm rózsája . . . De fájdalom és bánat füződik a nevekhez, a személyekhez, a tegnapnak és mának ellentmondó érdekeihez.« Lám, még az ősz ember szaván is átrezeg a régi csalódás, de már az emlékek szivárványszinén át megtörve.

Ifjunak kell lenni, hogy az ember komolyan átérezze és átélje azokat a kijózanitó, hűvös teóriákat, amelyekre az öreg ember hideg szivének nincsen szüksége. És a nőgyülölő szentenciákból csaknem biztosan vissza lehet következtetni az iró korára, amely még messze van a lemondástól és az emlékezéstől. Nincsenek teoretikus nőgyülölők, csupán praktikusak.

Talán ezért van az, hogy az ifjuság legszivesebben kapja fel a szerelemdermesztő eszméket és hogy minden kornak megvannak a maga divatos mizogin eszméi, amelyekkel a szerelmesek kaczérkodnak. Mily komolyan veszik a nők a Nóra önállósági törekvéseit! Mily megátalkodott hivei vannak az ifjak közt a »Kreutzer szonáta« coelibátusi akkordjainak! Milyen »józanok« ezek a mai fiatal emberek! Már nem akar senki sem szerelmi házasságot kötni, amelynek Nietzsche szerint az apja a tévedés, az anyja a nyomoruság. Ugyszólván természettudományi házasságot óhajtanak, amely a »natural selection«-t segitse, a létért való küzdelemre készitse elő az utódokat. A legnyersebb, legridegebb számitók, a leghüvösebb gondolkodók a szerelmesek. Mert elvégre is az ő bőrükre megy a dolog.

Amikor majd hetvenévesek lesznek, ráérnek majd rezignált, retrospektiv poéták lenni . . .

Mindezt egy farsangi estén gondoltam el, ahol sok minden szabad, sok mindent fel lehet forgatni és egyszer az ősz fejekre is fel lehet tenni a marotteot.

Szini Gyula.

A tudomány jegyében.

Antarktis.

Hét évvel ezelőtt, 1897-ben, nagy hadjárat indult meg. Nagyobb a most folyó háborunál s nem sokkal kevésbbé veszedelmes és mégis csendben indult meg, a világ alig tudott valamit róla. Pedig egy egész világrész meghóditásáról volt szó, arról, hogy az ember egészen a hatalmába ejtse azt a titokzatos világrészt, amely a hatodik a Föld arczulatán s amelynek a neve: Antarktis.

A déli sarok világának meghóditására indult el hét évvel ezelőtt csaknem minden tengerjáró nemzetnek egy-egy expedicziója. A belgák kezdték meg a hadjáratot 1897-ben, utánuk következett *Borchgrevink* expedicziója, azután sorra jöttek németek, angolok, svédek, skótok és francziák; mindenütt maga az állam nyujtott segédkezet a tudománynak arra, hogy a föld legismeretlenebb vidéke ismertté váljék.

Az expedicziók mindegyike visszatért már, csak egy van még kint, a francziáké, amelyet *Charcot* vezet; ennek a sorsáról nem tudunk semmit. Kettő az idén érkezett vissza, az egyik a német, amelyet *Drygalski* Erik vezetett, a másik a svéd, amelynek *Nordenskjöld* Ottó volt a vezetője. Ennek a két expedicziónak a rövid, előzetes beszámolója most egyszerre jutott a nyilvánosság elé s nagy tudományos értékü megállapitásokról beszél, de sok ujabb, megoldásra váró feladatot is szab a geografia, geologia és meteorologia elé.

Dumont d'Urville, az első délisarkjárók egyike, már 1831-ben sejtette, hogy a Föld északi és déli sarka között óriási a különbség, hogy a teljes ellentét a pólusok között nemcsak térbeli és elhelyezkedésbeli, hanem a felépülésben, a fizikumban, hogy ugy mondjam a két sark viselkedésében is megvan. Későbbi kutatók elvitatták a d'Urville igazát, de a legujabb expediczió-sorozat rehabilitálja, a pozitivum erejével szentesiti a franczia tengerész geniális hipotézisét. Valóban egy egész földgömbnyi a különbség is, nemcsak a távolság a két sarkvidék között.

Az északi pólust egészen tenger takarja, amely részleteiben be van fagyva, de más részeiben szabad viz, a déli sarkon hatalmas szárazföld meredezik, amelyet sok helyen vastag jégkéreg fed. S mig az északi sarok merő jegén élet van, alkák, pinguinek nagy hadakban táboroznak, iramszarvas, medve és fóka él, addig a déli sark szárazföldje csaknem egészen kihalt, iramnak, medvének hire sincs, csak hal és fóka él a parti vizekben s néhány dunnatollu madárfajta a levegőben.

Tovább is megy az ellentét. Az északi sarkvidék jegén állandó lakó az ember is, az eszkimó, sőt a kanadai vadász is felmerészkedik rá. A déli pólus csendje emberhangtalan, ennek a kontinensnek nincs sem benszülöttje, sem bevándorlója, ezt a havat más emberláb nem tiporta meg még, csak olyan, amelynek a nyomán a tudomány halad előre. Az északi sarkon ami hőmérsékletbeli rendellenesség van, az térben mutatkozik, a déli sarkon a hőmérséklet időben rendetlenkedik. Északon az utazók azt tapasztalták, hogy bizonyos magasságon túl a hőmérséklet nem csökkenik, hanem inkább emelkedik, vagyis hogy a nyolczvanadik fok körül hidegebb van, mint a nyolczvanegyediken s hogy maga a sark enyhébb lehet, mint a környéke, délen ellenben az időjárás napi változása mutatja a legőrültebb szeszélyeket. Drygalski az 1903-iki augusztus 13-ról 14-re forduló éjjelen — a déli félgömbön a mi nyarunk a tél — mérte le az eddig az egész földön tapasztalt legnagyobb hideget, — 41 fokot, Nordenskjöld hőmérője szeptember 16-án + 2 fokot mutatott. Julius 17-én este + 4 fok volt a hőmérséklet, hajnalban — 30. S a legmagasabb hőmérsékletet, amelyet a déli sarkvidéken eddig tapasztaltak, + 9·3 fokot, csak nyolcz nappal az abszolute legnagyobb hideg előtt mutatta a kéneső, augusztus 5-én. Olyan őrült szeszélyei ezek az időváltozásnak, amelyek egyik legnehezebb akadályát adják annak, hogy a déli sark következetes munkával átkutatható legyen.

S mind ennek az ellentétnek egyszerü magyarázata az, hogy a tenger jobb édesanya, mint a föld. Még ott is szelidebben bánik gyermekeivel, ahol jégpánczél boritja a kebelét. A tengeri klima mindenütt enyhébb, mint a kontinentális, a tenger, ez a nagy melegrezervoár felmelegiti a telet és lehüti páráival a nyarat. Ezért a tavasz világa Olaszország, a tenger gyermeke s ezért a napszurásoknak és a megfagyásoknak egyként hazája a kontinentális karakterü Amerika. Ezért terem buzát a hó országa, Szibéria s ezért van otthon az egyenlitő fenevada, a tigris, a fagyos Amur vidékén is.

Hogy nagy kiterjedésü, Európánál nagyobb és tagolatlanabb szárazföld födi a déli sarkot, az az oka annak is, hogy az expedicziókat rettenetes hóviharokkal kellett megküzdenie, ami az északi sarkon ritka tünemény. Drygalski expedicziót kunyhókba börtönözte egész májusban a folyton dühöngő hóvihar s augusztusban ujra kezdődött egy, amely csaknem szeptember végéig tartott. S a vihar mindig keleti szél alakjában jelentkezett, ami arra vall, hogy Antarktisnak azon a részén van a szárazföld zöme, amely egy délkör alá esik Indiával, Kinával és Ausztráliával. Ott, a szárazföld fölött hül le jobban a levegő és rohan süvitve bele a tenger felett függő melegebb, tehát ritkább levegőbe.

De a mélységmérések is arról tanuskodnak, hogy a déli sark földje összefüggő egész. Amikor Drygalski hajója, a *Gauss*, 1902. február 10-én elindult Kerguelen szigetéről, a nyilt tengeren 4645 méter mélységet mért, 18-án, közeledve a délvidék felé, már 2890-et, másnapra pedig csak 240-et. Ilyen óriási módon emelkedő talaj nem lehet valami szigetrendszernek az alapja, hanem csak nagy kontinensé. A tapasztalat tanitja, hogy szigettenger mélységeiben nincsenek ilyen lassan haladó és hirtelen szökkenő mélységkülönbségek.

Szóval, kétségtelen a legujabb expedicziók munkájának az eredményei után, hogy a déli sarkvidék kontinens, hogy az Antarktis megvan. Ami ennek az uj — a tudománynak uj — földrésznek az anyagát illeti, arról Drygalski és Nordenskjöld expedicziói eddig csak azt tudták kideriteni, hogy a vázát nagyon régi kőzetek alkotják, olyanok, aminők az ismert kontinenseken nem a földszinen, hanem mélyen feküsznek. Ezt a réteget egyes helyeken, különösen az indiai oldalon ujabb geologiai formácziók, vulkanikus képletek törik keresztül. A déli sark két nagy tüzhányóját, az Erebust és a Terrort, már régebben felfedezték, a harmadik vulkánt Drygalski fedezte fel, megállapitotta róla, hogy 366 méter magas és elnevezte a hajójáról Gauss-hegynek.

Kétségtelen az is, hogy a déli sark hajdan még jobban el volt jegesedve, mint most, meg az is, hogy téves az a föltevés, hogy Antarktist mindenfelől jéggé fagyott tenger öve veszi körül. Ennek a két ténynek a magyarázata azonban még nincs meg; és talán még sok vakmerő kutatónak, sok nemes tudománybarátnak kell rászánni magát a déli sark veszedelmeinek az elszenvedésére, amig megkapjuk a magyarázatot.

Amit most biztos eredményként hoztak magukkal haza az expedicziók s aminek a magyarázatát is meg tudjuk adni a déli sark kontinentális mivoltával, az az, hogy a déli pólus sokkal zordonabb, sokkal veszedelmesebb, mint az északi, átkutatása, felderitése sokkal több áldozatot fog követelni. De több tudományos haszna is lesz,

mint az északi sarok kutatásának. Mert ez a lakatlan, néma, haragos kontinens olyan titkokat rejteget hóleple alatt, amelyek uj adatokat fognak szolgáltatni földünk alakulásának történetéhez, a geologiáról, geografiáról és meteorologiáról való ismereteinkhez.

Cholnoky Viktor.

INNEN-ONNAN.

△ **Tisza István.** Nem hiszem, hogy a fők most gunyolódnak a bukott gladiátoron, magukban kicsinyelnék is. Beszéltem ellenzéki képviselőkkel, ezek meg vannak döbbenve győzelmük nagyságától és a Tisza István bukása szinte lelki furdalásokat okoz. Mert nem igy gondolták, ez szerintük is messze túl megy az igazságon és mélyen és fájón belenyul a lelkiismeretükbe. Amig mondták, szentül hitték, hogy ez a Tisza tüzzel-vassal fogja őket irtani, lábra állitja a korrupcziót s a nemzet akarata helyett a nemzet kapzsiságára appellál. Most ez a Torquemada legyőzve áll előttük a maga gőgös tisztaságában, magában, ők nem tudtak oly fényesen győzni, a milyen lovagiasan ő bukni tudott. Minden államférfi képe lényegesen át szokott alakulni bukása után, még pedig, ha nagyon lehazaárulózták, nagyon az előnyére. De Tisza István csak ezután fog imponálni. Nem fogják csupán a jóhiszemüségét elismerni, hanem még az igazát is. Kormányzati stilusára kineveztetésekor megjósoltam, hogy a Széll Kálmán tisztessége után következik majd a becsületesség rendszere. Hogy ez bekövetkezett, éppen a bukása bizonyitja s az egész ut, melyen végighaladt. Mindig nyiltan előre mondta, mit fog tenni, ő nem kártyázott, hanem sakkozott a politikában. S mindig valamiért harczolt. Sohasem önmagáért. Hiszen ha az őszszel nem áll elő a házszabályrevizióval, nem volna-e most hatalmasabb, mint valaha? De ez a revizió meggyőződése volt és a vad harczba is azzal a tudattal ment, hogy utódjai számára vivja, mig ő maga elpusztul. El is pusztult s vele a szabadelvüpárt, apja alkotása. Ezt már nem akarta, ez bizonyára fáj neki. De meg fogja látni az ország, hogy Tisza István nem marad adós, ő a szabadelvüpártot ismét talpraállitja, vagy legalább egész jövendő pályafutása alatt erre fog dolgozni. Ez az ember fejvesztésre volt itélve, az itéletet végre is hajtották és még most is egy fejjel magasabb a többinél.

* * *

△ **Budapest képviselői.** Nem találunk köztük egyetlen uj arczot, mégis ez a csoport érdekes. Hirdeti az egyéni kvalitást és ráczáfol a politikai szituáczióra. A kormány bukott és a kormány győzött. Ami vidéken vele történt, az Budapesten az ellenzékkel esett meg. Vereséget szenvedett az egész vonalon, az az egy Vázsonyi, aki példátlan küzdelem után mégis megtartotta poziczióját, sem politikai, hanem kerületi győzelmet aratott. Ő a demokrata, aki az autokrata hangjával fanatizálja a tömeget. A miniszterek között uj képviselő akadt: Nyiri Sándor, az az érdekes katona, aki szelidebb a legszelidebb pugrisnál és aki olyan szónok, mintha soha sem kommandirozott, mindig csak szónokolt volna. Falk Miksa nem hiányozhatik erről a képről, mert sehonnan sem hiányozhatik. Mi lenne az országból; ha Falk Miksa nem lenne ott, mindenütt? Vészi József a mi örömünk, ő bennünket, skriblereket képvisel a parlamentben. Van más iró képviselő is, de ez csak önmagát képviseli. Sándor Pál canterben győzött, őt már 1901-ben választották meg az uj cziklusra, talán minden időkre. Kereskedő létére ő a legbecsületesebb és legönzetlenebb politikus. Berzeviczy otthon van a Józsefvárosban és Morzsányi az Erzsébetvárosban. Ő is bukott a kabinettel, a kulturpolitikát otthagyja elvégzendő feladatul az utódjának. Nagy és uj ember a pesti képviselők között Tisza István. Ne busuljunk érte, ez az államférfi még nem mondotta ki az utolsó szót.

= **Rouvier.** Volt idő, hogy Rouvier politikus urról okmányokkal tudták bebizonyitani, hogy ő a legbecstelenebbb üzleti politikus. Ez minden bizonynyal igy is volt. De azt is be tudják bizonyitani, hogy Rouvier ur a legbecsesebb pénzügyminiszter, kinek művészetét egyformán bámulja a monarchista jobb s a szoczialista bal. Nyilvánvaló, hogy M. Rouvier az a fajta politikus, kinek cselekvő erejét és leleményét nem nyügözi le a legfölöslegesebb fék: a meggyőződés. Tud rabló politikát csinálni s tud becsületes pilitikát csinálni, aszerint, mi körül van kereslet s mi kell a piacznak. Ha a konjunkturák nem elég világosak, megereszt egypár ballon d'essait is, s mielőtt minisztériumát összeállitotta, három-négy különböző izlésű miniszteri listát is összeállitott, hogy a hatást kipróbálja. Végre is olyan miniszteriumban állapodott meg, mely mindenkinek megfelel, megfelel Combeséknek, mert az ő embereikből alakult, de megfelel a jobboldalnak is, mert csupa olyan combesista ül benne, aki szivesen egyezik ötven perczentre a Combes politikai csődtömegében. A combesizmust szépen agyonverik a combesistákkal, s ez mindenkinek jól fog esni, a Combes fait accomplii pedig megmaradnak, s ezt nem bánják azok, akik igazában csak a folytatástól féltek. Kiderül, hogy jó politikus csak az, aki jó pénzügyminiszter. Mert mind a kettőnek egy és ugyanaz a művészete: hogy a kecskét is jóllakassa s a káposztát is megmaraszsza.

* * *

+ **Tiszta választás.** Soha választásnak előre olyan veszett hirét nem költötték, mint ennek a mostaninak és soha miniszterelnököt annyi elkövetett erőszakosságért nem szidtak, amennyivel Tisza István grófot előre megvádolták. Ilyen körülmények között Tisza Istvánnak roppant kedvező lett volna a helyzete, ha csakugyan ugy cselekszik, ahogy az ellenfelei igérték, mert a hirét már ugy se kellett féltenie. Tisza István azonban nagyobb optimista, mint a milyen pesszimisták az ellenfelei. Ő bizott abban, hogy a pressziónál jobban hat a lelkekre az, ha — megkiméli őket tőle és azzal argumentált a maga békés hajlandósága mellett, hogy minden fegyvert eldobva ment a háboruba. Igy aztán megmentette a szándéka tisztességét, de szerencsésen elveszitette a csatát és a többséget. Neki most már csak az esete tanusága maradt meg, aminek azonban viszont csak — az utódai vehetik hasznát. Ennél tisztább választás még nem volt Magyarországon és nagyon félős, hogy nem is lesz több, mert aligha akad miniszterelnök, aki ebben a tekintetben a Tisza István nyomdokain kivánna haladni. Ezt nem fogja megtenni se Apponyi gróf, se Kossuth Ferencz, akik most a kormányzásban következnek, hanem a *parlamenti reformot,* azt alkalmasint meg fogják csinálni, hogy — hasonló meglepetések többé ne ismétlődhessenek.

* * *

+ **Szerepváltozás.** Magyarországon bukott már kormány, bukott már rendszer, de többség az idáig még nem bukott soha. Most megtörtént, amire még nem volt példa, a parlamenti váltógazdaság, amit annyira esengtek, a választók kegyelméből érvénybe lépett és ime egyszerre olyan zavar és fölfordulás támad, hogy az emberek szinte beleszédülnek. Tisztában a helyzetükkel csak azok vannak, akik a gondviselés kegyelméből megbuktak, de akik mandátumot kaptak, azt se tudják hová tegyék — sajátmagukat. Kétessé vált, hogy ki most a kormánypárti: az-e, akit a Tisza István programmja alapján választottak meg vagy a Kossuthisták, akik immáron a parlamenti többséget teszik? A Belvárosról kiderül, hogy ellenzéki képviselőt választott, holott egy miniszterelnököt tisztelt meg a mandátumával: Lengyel Zoltán képviselő ur tanácstalanul áll, hogy most már hová kell nekie mennie: az Erzsébet-köruti körhelyiségbe-e, vagy a Lloyd-klubba, amely a többség tanyája? A logikus az lenne, ha most már Kossuth Ferencz és Apponyi csakugyan átvennék ezt a lokalitást teljes fölszerelésével: azzal a

bizonyos husosfazékkal és azzal a még bizonytalanabb pártkasszával és Bánffy Dezső báró szobrával egyetemben. Ez most már mind az uralomra jutott ellenzékit illeti, nemkülömben a miniszterelnöki palota is, amelyben a parlamentárizmus szabályai szerint nemsokára már Kossuth Ferencznek kell prezideálnia. A volt többség pedig mindezek helyett megkapja az ellenzék sanyaru kenyerét, amely ha sanyaru is, azért mint a példa mutatja, szépen meg lehet hizni rajta.

* * *

+ **Szerelemből.** Hiszen, szó sincs róla, nagyon sokan megjárták ezen a mostani választáson, de azért senki ugy meg nem járta, mint Budapest székesfőváros polgársága. Soha még annyi minisztert egy helyen meg nem választottak, mint most Budapesten és ime egyszerre kiderül, hogy — egyetlen egy miniszterképviselője sincs a fővárosnak. Csupa — volt miniszter, pedig hogy ilyenekre éppenséggel nem pályáztak, azt nyilván mutatja a Darányi Ignácz esete, vagy röviden szólva: bukása. Még kisülhet hamarosan, hogy Budapest csupa ellenzéki képviselőt választott, az egy Ballagi Aladár kivételével, aki negyvennyolczas, tehát még lehet miniszter, csakhogy ezt még nem választották meg. Ez az *ellenzéki szellem* a fővárosban teljes joggal meglephet mindenkit, legjobban azokat, akiket megszállt, anélkül, hogy tudtak volna róla. Az embernek eszébe jut a friss fiatal férj esete, aki félórával az esküvője után tudta meg, hogy a kedves apósa éppen most mondott csődöt és a legnagyobb mértékben váratlan hir hallatára, a boldogságtól kétszeresre megnyult arczczal rebegte:

— Hiszen akkor én — szerelemből házasodtam. Isten bizony nem is tudtam róla.

SZINHÁZ.

Heléna.

Páris, január 25.

Saint-Saens mesternek volt egy bájos egyfelvonásos operája: *Heléna.* Ezelőtt néhány évvel Monte-Carlóban játszották először a Casino kétes és csillogó közönsége előtt, amaz elegáns, de bizonytalan intencióju gyülevész had előtt, mely tele van a *pleinek* és *transverzálisok* emlékével és voltaképpen csak azért jön be a szinházba, hogy egypár óráig ne játsszék.

És bár Helénát Melba asszony, a többi szerepeket is a legnevesebb művészek játszották, mégis ugy tetszett, hogy a *Samson és Delila* szerzője művészibb környezetet és jobbfajta közönséget érdemelne. Heléna elepedt Páris után. De előbb Londonba került a Covent-Garden-ba. Itt, az angolok, bár ők alkotják ennek a hálátlan világnak legjobb és legkönnyebben kielégithető közönségét, nem nagyon élvezték ezuttal, a jó isten tudja miért. Pedig, ha jól emlékszem, Stiglitz asszony énekelt, akinek a maga szopranizáló foglalkozásában kitünő neve van és gyakorta taktusban énekel, helyesen és szajna-parti értelemmel.

Ez volt röviden a Heléna multja. Azonban az idők békés folyása közben Saint-Saens mester a maga apró műve számára nem nagyon kereste a párisi szinpadot. Inkább utazgatott, dolgozott az Oczeánt járó hajók fedélzetén vagy a napfényes Las Palmas hotel szobájában, a tenger nagyszerü kéksége előtt, elragadtatva, átszellemülve, megejtve és gyönyörködve, amint az ablaka alatt valamelyik narancsfa gyümölcsét az égi fény aranylabdává varázsolta át. És messze künn a vizek végtelen csillogásán egynémely apró vitorlás ringott, éles s finom vonalaival, mintegy ollóval kivágva fehér papirosból . . .

Különleges és nemes vonás, hogy a buzgó törekvések és hasznos barátkozások idején Saint-Saens alig áll szóba valakivel és aggódó ösztöne állandóan kerüli Párist, a művészi nyomoruságok ez ijesztő czentrumát. Ritkán, két állomás között, utban a távoli világok felé, mégis olykor fel-feltünik itten, ezüstkeretü szemüvegével és őszülő szakállával az Odeon oszlopos folyosóin, ahol szeret ödöngeni a muzsikális vén gyerek! Másszor, Saint-Saens mester, rövid tiz perczre a Café Voltaire-be tér be s szerényen letelepszik ahhoz az immár klasszikus jelentőségü márványasztalhoz, ahol Paul Verlaine a legszebb álmait álmodta s a legjobb abszintokat itta, azért, hogy lerészegedjen s nem azért, hogy csak egyszerüen igyék — saját szavaival élve. Ilyenkor a kávés, akinek művészi relácziói vannak s aki igen büszke a maga előkelő s hirneves vendégeire, boldogan közeledik.

— Ah, Saint-Saens ur, minő szerencse! — mondja lelkesedve.

— Én is nagyon örülök — feleli az öreg ur, de az ő lelke tele van isteni zöngésekkel, finom harmóniákkal és hárfatorpecciákkal, amit a prófán érintkezés megzavar s a külső benyomás leront. Bizonyára ez okból fizet olyan sietve, feláll s szalad ki az Augier-szobra irányában, amelyet biz' isten észre sem vesz, inkább a Luxemburg-kertjének agg tölgyei vonzzák, amelyek isten tudja micsoda apródokra és aranyhaju királynőkre emlékeztetik a Mediciek utja körül . . . A mester silhouetteje itt tünik fel. Kenyérdarabokat dobál a falánk kacsáknak. Hajdan Chauteabriand cselekedett igy Luzern városában. Az időtájt a négy Kanton taván tenyésző kacsák és hattyuk roppant elhiztak volt. De Chauteabriand, bár neki is zengzetes lelke volt, mégse zenét alkotott, hanem verseket irt és versirás közben politikával is foglalkozván, bizony majdnem elzüllött szegény, mindenesetre pedig boldogtalan volt. Oh Saint-Saens bizonynyal boldog ember. Az élet s a nagy világ látszólagos mélysége, egy forró s heves lirának minden akaratát, minden dalát s minden sikolyát kiváltja a szivéből. Amit irt, gondolt, alkotott, a csodálatos s rejtelmes természeti erők spontán s megejtő szilajságával hat, a természetből fakadó gyönyörüségek varázslatos ingerével. S különösképen a szerelmi érzéseknek közvetetlen kifejezésében elment odáig, ahová aligha követte más. Micsoda ember!

De térjünk vissza *Heléná*-hoz, melynek bemutató előadása az Opera Comique-ban történt.

A librettot maga Saint-Saens irta még pedig versekben. Minden fölösleges bevezetés és viaskodás nélkül, rögtön ott vagyunk a Menelaus palotája előtt, a nap ragyogásában. A hangulat ünnepélyes, emelkedett és a kéklő atmoszférát a Saint-Saens fuvolái, a hegedükkel párosulva, oly varázslatosan zengik át, hogy a mythos-beli Görögország rögtön itt bontja ki előttünk a maga izzó poézisét. Közben Páris s a spártaiak a király s királyné dicsőségét zengik.

De már ekkor Heléna menekül. Utakon végig, földeken át, kibomlott aranyhajával a tengerpartra rohan s már-már a vizbe vetné magát. Mert a vétkes szerelem gyötrő heve a lelkét marczangolja. A kiolthatatlan láng ég, lobog, egész lényét ugyszólván kigyujtja. Meghalni! E pillanatban a keserü habokból, káprázató fehérségben, Venus szökik elő s az ifju nőt szép és bájos szavakkal szólitja:

— A szerelmi vágy maró hevét nem lehet leküzdeni, Heléna! A tenger a napfényes fövenyre vetné ki édes testedet, mert a szerelem erősebb a halálnál. Mért tétovázol? Mért gyötröd magadat? A végzeted kábulatán át kell hogy vergődj, keress, imádj, és fehér karodat kitárd.

— Oh, asszonyom, — szól Heléna egész testében remegve.

— Akarom! — feleli a bájos istennő s elmerül a zöld vizekben, amikor hirtelen az ifju Páris megjelenik. Az édes szavak és forró sóhajok lázasan szerelmes énekével valósággal elbóditja a lelkendező királynét, aki mármár megtörve és legyőzve még küzd ugyan, de egészen lanyhán és az epedő nők minimális energiájával... Pedig még egyszer, egy szózatszerü kitörésben megkérleli Zeuszt, a legfőbb istent az Olympuson. És akkor megdöbbentő harsonák szólnak és Saint-Saens mester mint hajdan a *Barbárok*-ban, ezuttal is fönségesen kibontja a maga alkotó erejének hatalmas vitorláit. Zordon és fönséges fények közepett Pallas kihirdeti a legfőbb isten dekretumát.

— Ha Priamus fia lemond terveiről, a végzete is más leend. Ha nem mond le: ezer halál fog zudulni rá és Trója lángba borul!

A szerelmesek összenéznek. Az ő gyönyörüségük mellett hirtelen megpillantják a jövendő rémképeit. Ah, szeretni, de azért mégis csak szeretni.

— A hazámat — szól Páris — nem bánom, csak te szeress. Trója hadd égjen, csak te szeress.

A végső habozás is ellankadt. A tenger roppant sirja előtt, egyedül, Páris és Heléna szeretnek. A királyné, csendesen, átengedi magát. És elaléltan a gyönyörtől, egymás karjaiban lebegnek tova, egy könnyü bárkán a távoli partok felé.

Ezt a nagyszerü és bájos poemát Saint-Saens mester bájosan zenésitette meg. Vannak perczek, amikor a zenekar izzó lelkendezése valami lázas szárnycsapást evokál. S amikor a szerelmesek a könnyü s lenge hajón megindulnak, a tenger is elzengi körülöttük végtetlen melódiáit.

Az egész nézőtér mozdulatlan, elbüvölve hallgatott.

Szomory Dezső.

Buttykay. Buttykay Ákos zeneszerző, kizárólag csak zeneszerző, semmi más. Ez különbözteti meg magyar zeneszerző kollegáitól, akik — kevés kivétellel — egyszersmind börzeügynökök vagy rendőrkapitányok, drámairók vagy fürdőorvosok, pénzügyi számellenőrök vagy belső titkos tanácsosok. Buttykay művészetének él, mindenféle társadalmi és megélhetési mellektekintetek nélkül, a művészet azzal a fanatikus, mindenről lemondó szeretetével, mely csak a nagy talentum tudatából, a nagy hivatottság érzéséből fakadhat. Nem szerepel, csak dolgozik. Minden esztendőben egyszer jelenik meg a nyilvánosság előtt, amikor a filharmóniai hangversenyen előadják a darabját. Elegáns, szép fiu. Mikor karakterisztikus, szép szőke feje feltünik a dobogón, az asszonyok bizonyára sajnálkozó rezignációval gondolnak arra, milyen kár, hogy ezt a Buttykayt nem hódithatják meg zsurlovagnak, viszonzásul mennyire szivesen apostolai volnának művészetének. Csakhogy Buttykayt annyira lefoglalja a művészet, hogy nem ér rá, számára apostolokat szerezni. Sebaj, a Buttykay muzsikája a maga erejéből fogja megjárni a siker, az elismerés, a népszerüség utját. Egészséges, viruló szimfonikus zene, mely egyesiti Goldmark ragyogó szineit a klasszikusok következetes, kérlelhetlen szólambeli logikájával és amellett — szinmagyar. Ekkora technikai készség kell ahhoz, hogy a magyar zenei stilust folyamatossá tehesse valaki. A mostani magyar zene frazeologiájának az a hibája, ami a magyar nyelvé volt száz esztendővel ezelőtt: keménynek, merevnek, darabosnak látszik. Ahogy eljöttek a nyelv művészei, akik megteremtették a magyar stilus könnyedségét, hajlékonyságát, el kell jönniök a muzsikusoknak is, akik simulóvá teszik majd ezt a nehezen formálható anyagot. Buttykay szimfonikus költeménye, az *Ünneprontók*, melyet szerdán hallottunk, máris gyönyörü mintáját adta a fordulatos, sima, zengő magyar zenei stilusnak. A Buttykay zenéjére jogosan ráillik az egyszerü operai intendánsok olcsó szállóigéje: magyar művészet európai szinvonalon. Buttykay európai ember és magyar ember. Gondoskodnunk kellene arról, hogy magyar maradhasson és Európa őt el ne csábitsa tőlünk.

K. A.

Putifárné. A Magyar Szinház uj franczia operettjében többször megkezdődik és majdnem befejeződik egy emberi ténykedés, amely elválaszthatatlanul összefügg a népesedési mozgalommal. De a vérmes hölgyek partnerei vagy szemérmes Józsefek vagy öreg tábornokok, akiket egy rossz helyre tévedt nyilvessző végképen lefegyverzett, tehát a csiklandós jelenetek pointje mindig elmarad s a kipirult arczu, csillogó szemü nézők tagjai ban a kielégitetlen vágyak kellemetlen érzése bizsereg végig. Ez nem egészséges és becsületesebb dolog volna az igazgató urak részéről, hogyha nem elgyengült férfierőket és szemérmes Józsefeket vezetnének fel, hanem egész munkát végeztetnének zenekiséret és szines világitás kiséretében. Ez örömet okozna a vérmes hölgyeknek és a férfipartnereknek egyaránt, a publikum pedig élvezne a pénzéért.

IRODALOM.

Tutsek Anna: Czilike viszontagságai. Czilike bájos, pajkos kis süldőleány és »viszontagságai« felette mulatságosak. *Tutsek* Anna a női irók finomságával tudta benne megéreztetni azt a vakmerő fius, huszáros vonást, amely olyan bájos kontrasztban van egy igen fiatal leány patyolatlelkével. Fehér, tiszta olvasmány ez a regény és kedves olvasmányul szolgálhat öregnek, fiatalnak. A diszes kiállitásu könyvet, amely a kis leányszobák interieurjébe ugy beleillik, a Singer és Wolfner czég adta ki.

Herczeg Ferencz: Elbeszélések. A Herczeg Ferencz legujabb kötete, amelybe ujabb elbeszéléseinek javát foglalta össze, a régebbi köteteknek, mint a »Mutamur«-nak ragyogó kvalitásait mutatja be. Szó sincs róla, ebbe a kötetbe is belecsuszott néhány elbeszélés, amelyet a Herczeg Ferencz népszerü tolla nem a legjobb kedvében alkotott. A gyakorlott elbeszélő, az elmondásnak mestere azonban ezekben sem tagadja meg egészen magát. Ilyen például »A vizcsepp lakói« czimü novellája, amely csaknem kedvetlenül és mégis néhány pompásan megirt megfigyeléssel van alkotva. Herczeg Ferencz természetesen még mindig vonzódik régi témájához, a nemesi középosztály hanyatlásához, de ezuttal nem régi kedélyes, szeretetteljes modorával ir róla, hanem feltünő élesen vési reá kritikáját. Ebben az élesebb nézésben és elmélyedésben nyilvánul meg leginkább, hogy Herczeg Ferencz változik, sőt tökéletesedik, amit »A szőke és a barna ember«, »Megcsaltak valakit«, »A daruember« és még néhány elsőrangu elbeszélése bizonyit.

Endrődi Sándor költeményei. Népies olcsó kiadásban jelentek meg most *Endrődi* Sándor költeményei. A kiváló poéta életművét igy együtt és áttekinthetőn látjuk. Kötetét a »Tücsökdalok« vezetik be, ezek a röpke csengő-bongó kis versek, amelyekben »sok ábránd, guny és fájdalom van«. A »Virágfakadástól lombhullásig« ciklusban a költő néhány népszerü dalát találjuk, mint a »Visszavárlak«, »Délsziget«, »Fiam halála«, »A bolygó hollandi regéje«, »Angelus« czimüeket. A »Fényben, árnyban« sorozatban a norderneyi dalok, amelyekből az Északi-tenger ihlete zeng, kedves emlékeket fognak kelteni Endrődi Sándor olvasóiban. A »Történetek« közt találjuk »Haidét«, amely szintén ismert költeménye Endrődinek. Itt találjuk egyszersmind azokat a kiválón sikerült költeményeit, amelyekben részint a népballada, részint a pajzán népköltészet elemeit artisztikus érzéssel használta fel. »A kosár«, »A gunár«, »A pacsirta« már szinte előfutárjai azoknak a szerencsés hangoknak, amelyeket Endrődi a »Kuruczdalok«-ban megütött.

A népköltészetből és a kuruczköltészetből ihletet, szint meritett, amik ezeket a pompásan stilizált költeményeit frissé, zamatossá teszik. Különösen a kuruczpoézis elemei azok, amik mint valami oltóág az Endrődi poézisából uj, gazdag virágfakadást teremtettek. Kuruczdalai közül néhány, mint a »Gyönge violának« kezdetü dala, amelyre a kedves emlékü Dankó Pista irt zenét, az ősi kuruczköltemények népszerüségével vetekszik.

KÖZGAZDASÁG.

Belvárosi takarékpénztár részvénytársaság. Az igazgatóság folyó hó 21-én tartott ülésében megállapitotta az 1904. évi zárszámadást. A felügyelő-bizottság által is megvizsgált és helybenhagyott mérleg 760.971 K. 34 f. tiszta nyereséggel zárul a tavalyi 509.184 K. 38 fillérrel szemben. (Tekintetbe veendő azonban, hogy az alaptőke most 7 és fél millió korona.) Az igazgatóság a folyó évi február hó 4-én megtartandó közgyülés elé inditványt terjeszt, hogy a kimutatott 760.971 K. 34 f. tiszta nyereségből az alapszabályszerü illetmények levonása után 100.000 korona a tartalékalaphoz, 30.000 korona az intézeti nyugdijalaphoz csatoltassék, az 1904-ik évi 12. sz. részvényszelvények beváltására 487.500 K. (6½% 13 K. részvényenkint) fordittassék, a fenmaradó 42.000 korona 55 f. pedig uj számlára vitessék elő.

A Budapesti Takarékpénztár és Országos Zálogkölcsön Részvénytársaság igazgatósága megállapitotta az 1904. évre vonatkozó zárszámadást. 525,063.008·64 K. összforgalom mellett az 1904. évi deczember 31-ikével lejárt mérleg 806.198·85 K. tiszta nyereséget mutat ki. Az igazgatóság a folyó évi február hó 4-ikére egybehivandó közgyülésnek javasolni fogja, hogy a tartalék kellő ellátása mellett, ugy mint tavaly, ezuttal is részvényenként 24 korona osztalék fizettessék.

A m. kir. szab. osztálysorsjáték r.-t. kedden tartotta Tolnay Lajos elnöklete alatt VII. rendes közgyülését 10 részvényes jelenlétében, kik 4513 részvényt képviseltek. Az előterjesztett 1904. évi mérleg és üzleti jelentés elfogadása után határozatba ment, hogy a 7. számu kamat- és osztalékszelvény 122 koronával váltassék be. A szelvények kifizetése már e hó 25-étől kezdődőleg történik. Miután ugy az igazgatóságnak, mint a felügyelő-bizottságnak a felmentvény megadatott, *Auer* Róbert részvényes inditványára gróf *Teleki* Géza valóságos belső titkos tanácsos egyhangulag igazgatósági taggá választatott, a felügyelő-bizottságba pedig az eddigi tagok ujra beválasztattak, mire a közgyülés véget ért. A közgyülés után megtartott igazgatósági ülésen gróf Teleki Géza az igazgatóság elnökévé választatott.

A Pesti magyar kereskedelmi bank igazgatósága mai ülésében megállapitotta a lefolyt üzletévről bemutatott zárószámadásokat. A mérleg 8.831.696 korona 39 fillérnyi bruttó nyereséggel záródik (tavaly 8,286.429 korona 05 fillér) s az 1,903.652 korona 20 fillér leirások, terhek és üzleti kiadások levonása után 6,928.044 korona 19 fillérnyi, vagyis 23·09 százalékos tiszta nyereséget mutat ki az 1903. évi 6,462.027 K. 8 fillérrel, vagyis 21·54 százalékkal szemben. Tekintet nélkül a tavalyról áthozott 718.270 korona 32 fillér nyereségmaradékra, az 1904. évi üzlet 6,209.773 korona 87 fillér tiszta nyereséget eredményezett a tavalyi 5,793.045 korona 45 fillérrel szemben. A nyereség-emelkedéshez hozzájárult első sorban a kedvezőbb kamatjövedelem, továbbá a 44 millió korona czimlet konvertálásának, nemkülönben pedig a jelzálogüzletnek a hatása, valamint a folyó banküzlet összes ágainak állandó fejlődése. A közgyülés február negyedikére hivatott egybe.

Az »Anker« élet- és járadék-biztositótársaság (Magyarországi vezérképviselőség, Budapest, VI., Deák-tér, Anker-udvar) 1904 deczember havában benyujtatott a társaságnál 821 ajánlat 4,978.397 K biztositott összegre és kiállittatott 743 kötvény 4,198.671 K összegre. Dijak fejében bevett a társaság 1,455.473 K-át és elhalálozás folytán kifizetett 707.818 K-át. Az 1905 január—deczember havi időszak alatt benyujtatott 8863 ajánlat 52,713.050 K-ra és kiállittatott 7896 kötvény 45,105.996 K-ra. Ugyanezen időszakban dijakért 17,132.155 K-át vételezett be a társaság, halálesetek folytán pedig 3,896.016 K-át fizetett ki. A társaság vagyona 1903 december 31-én 160 millió K, biztositási állomány 521 millió K, halálozások és esedékessé vált elérési biztositások folytán a társaság fennállása óta 261 millió K-át fizetett ki.

Első Leánykiházasitási Egylet m. sz. Gyermek- és életbiztositó intézet Budapesten, VI., Teréz-körut 40—42. sz. Alapittatott 1863. évben. Mult év deczember havában 1,500.300 kor. értékü biztositási ajanlat nyujtatott be és 1,301.600 korona értékü uj biztositási kötvény állittatott ki. Biztositott összegek fejében 100.000 korona 36 fillér fizettetett ki. 1904 január 1-től deczember 31-ig 21,032.400 korona biztositási ajánlat nyujtatott be és 17,381.100 korona értékü uj biztositási kötvény állittatott ki és biztositott összegek fejében 961.754 korona 63 fillér fizettetett ki. Az intézet fennállása óta biztositott összegek fejében 9.265,385 korona 55 fillér fizettetett ki. Ezen intézet a gyermek- és életbiztositás minden nemével foglalkozik a legolcsóbb dijtételek és legelőnyösebb feltételek mellett. A felügyelőbizottság u. m. az előbbi években is, deczember 31-én tartott ülésében az intézet pénztár- és vagyonállapotának fővizsgálatát megejtette és megállapitotta, hogy az intézet vagyona a következő értékekben van elhelyezve és pedig: Intézeti házak beruházási értékben: Teréz-körut 40—42. számu épület 825.554.51 K., Kerepesi-ut 20. szamu épület 663.037.64 K., Váczi-ut 4. számu épület 614.498.10 K. Értékpapirok: Magy. kor. jár. 1,900.000 K., Bp. főv. kölcsön 900.000 K., záloglevelek 4,050.072 K. Névérték 6,850.072 K. Könyvérték 6.797,146.50 K., kölcsönök kötvényekre 503,477.59 K., takarék- és bankbetétek 1.407,689.03 K., hivatalnoki nyugdijalap-betét 156,642.74 K., pénzkészlet 43.936.81 K. Összesen 11.011,982.92. K.

HETI POSTA.

Ő pervers! Egy kicsi, legfölebb aesopusi vagy lafontainei meséhez alkalmas anyagból nem lehet novellát irni. Ha egy lajbira elegendő szövetem van, nem szabhatok belőle galléros köpenyeget, mert az anyagból nem futja; a stylusáról azonban ujból is csak annyit mondhatunk, hogy szép szabatos, olykor fordulatos is. Örülni fogunk, ha egy alkalmatosabb dolgozatot mutathatunk be Öntől.

Debreczen R. Látni való, hogy a karaván halad. Olykor megemberlik magukat egy kurucz-nóta erejéig, amit Raskóval elénekeltetnek, ez már valami. Legyünk elismerők és hálásak — Raskó iránt.

Kassa S. A konstelláczió elég kedvező.

Zombor. Ajánlatát megfontolás tárgyává fogjuk tenni. Egy kisebb regény különben is tervbe van véve.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Női festő-iskola, Városligeti fasor 22. Tanár *Karlovszky Bertalan.* Beiratkozhatni bármikor.

Társasutazás a Rivierára. A menetjegyiroda rivierai kirándulása iránt, amely február 7-én indul Budapestről, igen élénk érdeklődés nyivánul. A résztvevők a franczia és olasz Riviera minden neve zetességét utimarsall és ciceronok vezetése alatt járják be és mindenütt a legnagyobb kényelemmel veszik őket körül. A részvételi dijon kivül semmiféle költségük sem lesz. A részvételre január hó 25-ig a Központi Menetjegyirodában (Budapest, Vigadó-tér 1.) lehet jelentkezni, ahol mindenféle felvilágositást dijtalanul adnak.

»Bob hashajtó« a legkellemesebb. (10 fillér.)

Minden hölgy és ur

röstelli, ha kihull a haja, kopaszodni kezd és korpás. Az egyedüli mentség, ha rendel egy nagy üveg valódi

Diana-hajszeszt 4 koronáért.

KÉSZITI: ERÉNYI BÉLA

Diana-gyógyszertára, Budapest, Károly-körut 5. szám.

Legkedveltebb, legtökéletesebb arctisztitó és szépitőszerek a KRIEGNER-féle

AKÁCIA -CRÉME 2 kor. -POUDER 1 „ -SZAPPAN 1 „

Kapható a gyógyszertárakban.

Főraktár: Korona-gyógyszertár Budapest, VIII., Kálvin-tér.

Budapest, 1905. — Nyomatott az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-társ. betüivel.